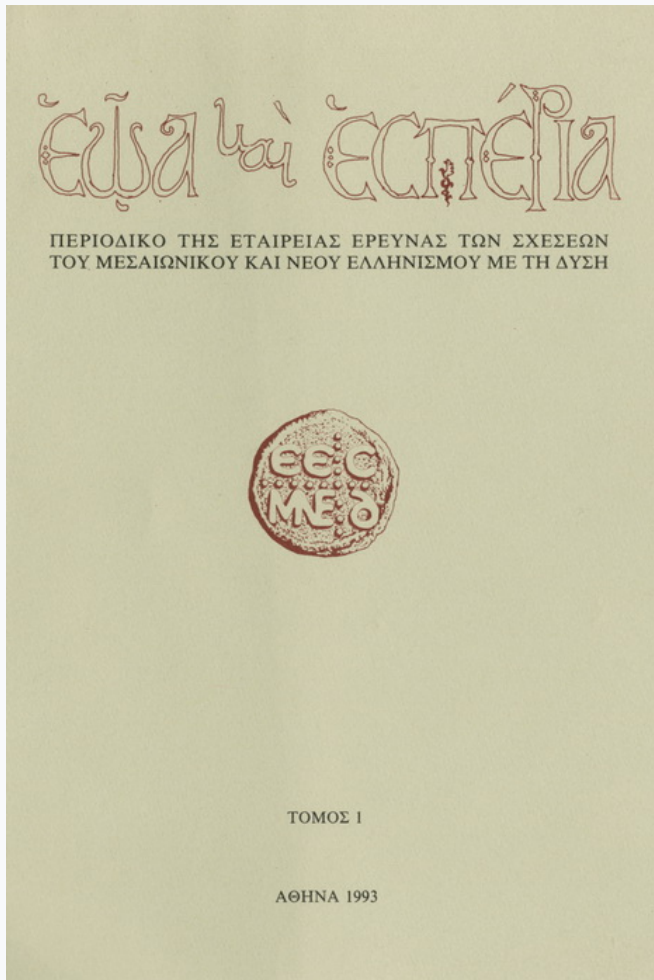

Eoa kai Esperia

Vol 1 (1993)

Ο ΚΕΡΚΥΡΑΙΟΣ ΣΤΙΧΟΥΡΓΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ
ΤΡΙΒΩΛΗΣ (ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ
ΚΕΡΚΥΡΑΣ, 1515-1546)

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΙΔΗ

doi: [10.12681/eaesperia.26](https://doi.org/10.12681/eaesperia.26)

To cite this article:

ΖΑΡΙΔΗ Κ. (1993). Ο ΚΕΡΚΥΡΑΙΟΣ ΣΤΙΧΟΥΡΓΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ ΤΡΙΒΩΛΗΣ (ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΕΡΚΥΡΑΣ, 1515-1546). *Eoa Kai Esperia*, 1, 145-189. <https://doi.org/10.12681/eaesperia.26>

Ο ΚΕΡΚΥΡΑΙΟΣ ΣΤΙΧΟΥΡΓΟΣ ΙΑΚΩΒΟΣ ΤΡΙΒΩΛΗΣ (ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΕΡΚΥΡΑΣ, 1515-1546)

Για τον Ιάκωβο Τριβώλη, τον Κερκυραίο στιχουργό της «Ιστορίας του Ταγιαπιέρα» (α΄ εκδ. 1523) και της «Ιστορίας του ρέ της Σκότζιας με τη ρήγισσα της Εγγλιτέρας» (α΄ εκδ. 1543), που έζησε τον 16ο αιώνα, υπάρχει συγκεντρωμένο υλικό, κυρίως από εκδεδομένες πηγές, στην αδημοσίευτη διατριβή του Στέφανου Κακλαμάνη¹.

Στο *Ιστορικό Αρχείο Κερκύρας*² ωστόσο εντοπίσαμε δεκαοκτώ, άγνωστα ως τώρα, νοταριακά έγγραφα, που αφορούν το πρόσωπό του αλλά και πρόσωπα του άμεσου οικογενειακού του περιβάλλοντος. Από τα έγγραφα αυτά επιλέξαμε για να δημοσιεύσουμε τα παρακάτω δέκα³, επειδή θεωρήσαμε ότι το περιεχόμενό τους παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, γιατί προσφέρει όχι μόνο νέα στοιχεία για το στιχουργό αλλά και άλλα που συμβάλλουν στον εμπλουτισμό των γνώσεών μας για την κοινωνικοπολιτική κατάσταση του νησιού την εποχή εκείνη. Τα υπόλοιπα οκτώ, όλα νοταριακά και αυτά, δεν τα δημοσιεύουμε, επειδή ακριβώς είναι στον ίδιο τύπο ή συμπληρωματικά των άλλων. Το υλικό τους όμως δεν μένει ανεκμετάλλευτο. Αναφερόμαστε σ' αυτό σε συνδυασμό με τα προηγούμενα έγγραφα προκειμένου να επαληθεύσουμε πληροφορίες ή να υποστηρίξουμε γνώμες μας, μάλιστα όταν για ορισμένα διαστήματα ή γεγονότα της ζωής του στιχουργού οι ως τώρα πληροφορίες μας ήταν πενιχρές ή ανύπαρκτες.

Το πρώτο από τα οκτώ αυτά έγγραφα χρονολογείται το 1529 (19 Μαΐου), το δεύτερο το 1536 (21 Απριλίου), το τρίτο το 1539 (15 Σεπτεμβρίου), το τέταρτο το 1539 (1 Δεκεμβρίου), το πέμπτο το 1541 (1 Φεβρουαρίου), το έκτο το 1544 (25 Ιανουαρίου), το έβδομο το 1545 (25 Αυγούστου) και το όγδοο το 1546 (7 Ιανουαρίου)⁴. Στο περιεχόμενο των οκτώ αυτών

1. ΣΤ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, Τριβώλης - Δεφαράνας - Βεντράμος. Τρεις Έλληνες λαϊκοί στιχουργοί στη Βενετία του 16ου αιώνα, Αθήνα 1989, ειδικότερα το β΄ μέρος σ. 139-186.

2. Στο εξής ΙΑΚ.

3. Όλα προέρχονται από τη σειρά των Συμβολαιογράφων του παραπάνω αρχείου και συγκεκριμένα από τα κατάστιχα των νοταρίων Κερκύρας Πέτρου Σπόγγου (έγγρ. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10) και Πέτρου Αγαπητού (έγγρ. 1).

4. Αντίστοιχα ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ 147, φ. 162v (το πρώτο), φ. 228v (το δεύτερο),

εγγράφων αναφερόμαστε σε σχέση με το στιχουργό κατά τη δεδομένη χρονική στιγμή.

Τα ως τώρα γνωστά στοιχεία για τον Ιάκωβο Τριβώλη, ο οποίος γεννήθηκε πιθανότατα κατά την τελευταία δεκαετία του 15ου αιώνα στην Κέρκυρα και πέθανε εκεί το 1547⁵, συνοψίζονται στα εξής:

Ο λόγιος καταγόταν από τη βυζαντινή οικογένεια Τριβώλη που εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα μετά το 1460. Ο πατέρας του ονομαζόταν Βενέδικτος (Βενθ) και τα παιδιά που απέκτησε με τη σύζυγό του Μαριέτα Αυλωνίτη⁶ ήταν ο Βενθ ή Βενέδικτος⁷, ο Καντίνος, ο Δήμος (Δημήτριος)⁸,

φ. 330r (το τρίτο), Not. Antonio Metaxan, b. M.180, φ.406r (το τέταρτο), b. M. 181, φ. 25v (το πέμπτο), b. M. 183, φ. 23v (το έκτο), Not. Demetrio Padovan, b. Π 14, φ. 153r (το έβδομο) και Not. Petro Spongo, b. Σ. 148, φ. 259v (το όγδοο).

5. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, ό.π., σ. 144, 168.

6. Για την οικογένεια Αυλωνίτη βλ. σχετικά παρακάτω, σ. 167 κ.ε.

7. Σε έγγραφο του ΙΑΚ του έτους 1552 (25 Ιουλίου) ο Μπένος Τριβώλης εμφανίζεται ως επιστάτης των βιβαρίων (ιχθυοτροφείων) του Εμμανουήλ Μόσχου. Με την ιδιότητα αυτή συνάπτει συμφωνητικό με τους συντρόφους και ενοικιαστές των συγκεκριμένων βιβαρίων Μιχαήλ Πέζαρο, Γεώργιο Αρβανιτάκη και Νικόλαο Λίμπο να του πληρώσουν για την κάθε χιλιάδα της παραγωγής ψαριού της καλοκαιρινής περιόδου 19 δουκάτα. Η ιδιότητά του ως επιστάτη και οικονομικού διευθύνοντα (*condutore*) των βιβαρίων αποτελεί σαφή απόδειξη της γνωριμίας του με τον ιδιοκτήτη και της αναγνώρισής του ως πεπειραμένου εμπόρου. Στο έγγραφο δεν δηλώνεται ο τόπος των ιχθυοτροφείων του Μόσχου, ο οποίος, ως γνωστός, ήδη από το 1539 εμφανίζεται ως ενοικιαστής και συνεπώς διαχειριστής αλυκών στο νησί. Βλ. σχετικά την υπό εκτύπωση διδακτορική μου διατριβή, Ο Μέγας Πρωτοπαπάς Αλέξιος Ραρτούρος, Κερκυραίος λόγιος του 16ου αι., (στο εξής Αλέξιος Ραρτούρος) όπου και στοιχεία για το πρόσωπο του Μόσχου και για τις αλυκές του νησιού.

Διαφωτιστικό ως προς τις ασχολίες του Μπένου στο νησί την ίδια εποχή είναι ένα άλλο έγγραφο του ΙΑΚ με χρονολογία 1552 (8 Αυγούστου) από το οποίο συνάγεται ότι ο Μπένος καλλιεργούσε αμπέλια και παρήγε κρασί (*ασπρούδι ή κόκκινον*) που το πουλούσε, ενασχόληση όχι άσχετη μ' αυτόν, αφού όπως είναι γνωστό ο πατέρας του επί σειρά ετών ήταν ενοικιαστής του φόρου επί της λιανικής πώλησής του κρασιού στο νησί. Στη σχετική συμφωνία του παραπάνω εγγράφου ο Μπένος πωλεί στον εβραίο Μωυσέ Αυδαλά 150 μέτρα κρασί-μούστο προς 32 άσπρα το μέτρο. Το μέτρο ήταν μονάδα χωρητικότητας ίση προς το 1/8 του μωδίου. Βλ. σχετικά Α. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ, Περὶ τῆς Οικονομικῆς Διοικήσεως τῆς Επτανήσου ἐπὶ Βενετοκρατίας, ἐν Αθήναις 1914, τ. Α', σ. 48.

8. Πληροφορικά αναφέρω ότι σε έγγραφο του ΙΑΚ με χρονολογία 2 Οκτωβρίου 1559, ο Δήμος εμφανίζεται ως ιδιοκτήτης αμπελιού στον Ύψο, από το οποίο καρπούται την τετραετία (Not. Leonardo Forcigo, b. Φ. 21, φ. 142r, no. 416). Βέβαια δεν υπάρχει από άλλου πληροφορία για το ίδιο κτήμα προκειμένου να σχολιαστεί το θέμα ως προς το πρόσωπο του ιδιοκτήτη και συγκεκριμένα αν ανήκε στον Ιάκωβο και αργότερα περιήλθε στο γιο του.

η Νίκη, η Θεοδούλα (Θεοδώρα) και η Κέρκυρα⁹.

Σε έγγραφο του ΙΑΚ με χρονολογία 1561, 14 Μαρτίου, δηλώνεται ο *missier Nicolo Trivoli quondam Jacumo*¹⁰. Το έγγραφο αποκαλύπτει, χωρίς αμφιβολία, την ύπαρξη και άλλου γιου του Ιακώβου, άγνωστου ως τώρα, με το όνομα Νικόλαος. Η πεποίθηση ενισχύεται από το ότι ο Νικόλαος αυτός συνδέεται με τον κόσμο της θάλασσας και του εμπορίου, όπως και ο Ιάκωβος και σχετίζεται με πρόσωπα που γνώριζε καλά εκείνος, αφού είχε συνεργαστεί παλιότερα μαζί τους, μάλιστα σε παρόμοιες εμπορικές υποθέσεις¹¹. Η μαρτυρία της σχέσης του Νικολάου με πρόσωπα γνωστά του Ιακώβου ενόσω ζούσε, προέρχεται από έγγραφο του 1553, 4 Μαρτίου¹². Σύμφωνα με αυτό ο *μισέρ Νικόλαος Τριβώλης* κατέθεσε, εκείνη την ημέρα, χρηματικό κεφάλαιο (*βλησίδι*), ίσο προς 26 βενετικά χρυσά τζεκίνια¹³ στους Δημήτριο Γαβρίλη και Φράγκο Βασιλάκο¹⁴ για το ταξίδι τους στη Μεσσήνη της Ιταλίας με τον όρο να μεταφέρουν από εκεί οποιοδήποτε εμπόρευμα θελήσουν. Η επιλογή αυτών των προσώπων για τη διεκπεραίωση της εμπορικής παραγγελίας του καθώς και η σιγουριά με την οποία τους εμπιστεύεται ένα τόσο σημαντικό, για τα μέτρα της εποχής, χρηματικό ποσό, εκτός από μια φιλική σχέση μπορεί επιπλέον να σημαίνει και μια παλαιόθεν γνωριμία, μάλιστα οικογενειακή, του Νικολάου με τους δύο ναυτικούς. Οι επαφές εξάλλου του Νικολάου με τη Βενετία, που υπονοούν εμπορικές συναλλαγές ή άλλες υποθέσεις σ' αυτό το χώρο, εξιχνιάζονται από το έγγραφο του 1561 όπου δηλώνεται ως γιος του εκλιπόντος Ιακώβου. Σύμφωνα με αυτό ο Νικόλαος αναθέτει στον Εβραίο *ραβή Salamon de Cantarino* να πάει στη Βενετία και να βρει κάποιον άλλο Εβραίο ονόματι *ραβή Daniel del Arta*. Για το σκοπό αυτό

9. Τα στοιχεία αντλούνται από τη διατριβή του Στέφανου Κακλαμάνη (ό.π., σ. 150).

10. ΙΑΚ., Not., Leonardo Forcigo, b. Φ. 21, φ. 161r, no. 468.

11. Βλ. σχετικά ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, ό.π., σ. 159-160.

12. ΙΑΚ., Not. Mattio Parastati, b. Π. 188, φ. 14v.

13. Σχετικά μ' αυτή τη νομισματική μονάδα βλ. παρακάτω σ. 164.

14. Με τα δύο αυτά πρόσωπα, που όπως αποδεικνύεται ήταν Κερκυραίοι έμποροι και ναυτικοί, είχε συστήσει «συντροφία», ως γνωστό, ο φίλος του Ιακώβου Θεόδωρος Προσαλέντης (ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, ό.π., σ. 159) και σε σχετική νοταριακή τους πράξη, το 1543, ο Ιάκωβος είχε κληθεί ως μάρτυρας. Στο έγγραφό μου διαβάζω καθαρά *Γαβρίλης*. Δεν χωράει αμφιβολία ότι πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο που ο Κακλαμάνης (ό.π., σ. 159) αναγράφει ως *Γαβρίνης*. Εξ άλλου αυτοαποκαλείται Γαβρίλης επ' ευκαιρία μαρτυρίας του σε νοταριακή πράξη του 1566 (5 Ιουλίου). Βλ. Δ. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, Η απονομή της δικαιοσύνης στην Κέρκυρα από τους Μεγάλους Πρωτοπαπάδες την Ενετική περίοδο (1604-1797). (Σύμφωνα με ανέκδοτα έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου Κερκύρας), Αθήνα 1990, σ. 233, έγγρ. 14.

του δίνει 64 χρυσά σκούδα¹⁵ με την υποχρέωση να τον βρει οπωσδήποτε. Ποιες ήταν οι δοσοληψίες του Νικολάου με το πρόσωπο που αναζητούσε δεν γνωρίζουμε, η πληροφορία όμως αποτελεί τεκμήριο της σύνδεσής του και των επαφών του στην Κέρκυρα και τη Βενετία με κόσμο που, στη συγκεκριμένη περίπτωση, όχι μόνο έχει να κάνει με το εμπόριο αλλά μετέχει ενεργά και δυναμικά σε αυτό¹⁶.

Οι δραστηριότητες του Ιακώβου Τριβώλη στην Κέρκυρα από το 1512 που πρωτοεμφανίζεται σε αρχειακές μαρτυρίες, ως το 1540, επικεντρώνονταν στις αρμοδιότητες που είχε ως ενοικιαστής του φόρου επί της λιανικής πωλήσεως του κρασιού και ως μέλος του Συμβουλίου των 150¹⁷. Η στιχουργία και γενικά τα λογοτεχνικά του ενδιαφέροντα φαίνεται ότι τον απασχολούσαν παράλληλα, αφού στο διάστημα αυτό (1523), όπως ειπώθηκε, τυπώθηκε το πρώτο του στιχούργημα.

Άγνωστες παρέμεναν μέχρι τώρα οι δραστηριότητες του Ιακώβου ως πλοιοκτήτη, караβοκύρη και εμπόρου κατά το διάστημα αυτό. Όπως αποδεικνύεται από τα έγγραφα που εντόπισε η αρχειακή μας έρευνα, ήδη το 1515, νεαρός δηλαδή ακόμη, ο Τριβώλης, ήταν ιδιοκτήτης και κυβερνήτης πλοίου. Θα ήταν άκρως ενδιαφέρον αν με αυτό το δεδομένο καθώς και με εκείνο ότι δηλαδή στο στιχούργημά του «Ιστορία του Ταγιαπέρα» εντυπωσιάζει για την ακρίβεια των αφηγήσεών του¹⁸, τεκμηριώναμε την

15. Το σκούδο (écu) αποτέλεσε το τυπικό χρυσό νόμισμα του 16ου αιώνα, όταν πια το δουκάτο άρχισε να χάνει την αξία του ακολουθώντας την παρακμή της Βενετικής Δημοκρατίας. Ήταν νόμισμα γαλλικής προέλευσης και κόπηκε από τον Ιωάννη IV του Barbant (1415-1427). Από το 1528 η εξομοίωση σκούδου και δουκάτου από τη Βενετία θεωρείται αναγκαία για τα εμπορικά της συμφέροντα και η συνύπαρξη σκούδου και δουκάτου είναι πλέον γεγονός (πρβλ. PH. GRIERSON, *Later Medieval Numismatics 11th -16th centuries, Variorum Reprints*, London 1979, κεφ. XII, σ. 95). Η αντιστοιχία ενός χρυσού σκούδου με το άσπρο στην Κέρκυρα στα μέσα του 16ου αιώνα (27 Απριλίου 1554), όπως πληροφορεί σχετικό έγγραφο του ΙΑΚ, ήταν 1/60 (Not. Mattio Parastati, b. Π. 188, φ. 148v).

16. Βλ. γενικά MARK ALLAN EPSTEIN, *The Ottoman Jewish Communities and their role in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*, Freiburg 1980, ELIYAHU ASHTOR, *The Jews and the Mediterranean Economy, 10th-15th centuries*, London 1983, ιδιαίτερα I, 401-464, V, 331-368, VII, 441-454, ARYEH SHMUELEVITZ, *The Jews of the Ottoman Empire in the late fifteenth and the sixteenth centuries. Administrative, Economic, Legal and Social Relations as Reflected in the Responsà*, Leiden 1984, ιδιαίτερα σ. 130-134, BRIAN PULLAN, *Gli Ebrei d' Europa e l' Inquisizione a Venezia dal 1550 al 1670*, Roma 1985, σ. 233-250, PAUL JOHNSON, *Storia degli Ebrei*, Milano 1987, ιδιαίτερα σ. 276-278· ELIE BARNAVI *Histoire Universelle des Juifs. De la Genèse a la fin du XXe siècle*, Paris 1992, σ. 130.

17. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, ό.π., σ. 149-151.

18. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, ό.π., σ. 146.

άποψη ότι ο Τριβώλης έλαβε μέρος με το πλοιάριό του στις επιτυχείς ναυτικές επιχειρήσεις του *sopracomito* Ιωάννη Αντωνίου Μογο, στις 25 Ιανουαρίου 1520, κοντά στο Δυρράχιο εναντίον της φούστας του Τούρκου πειρατή Γεωργίου Μογο, που λυμαινόταν την περιοχή.

Με την ιδιότητα του πλοιοκτήτη απαντά και αργότερα (1536, 1539), στοιχεία που αναμφισβήτητα οδηγούν στην άποψη ότι η σχέση του με τον κόσμο της θάλασσας ήταν άμεση και πολύχρονη. Βέβαια, χωρίς αμφιβολία, η σχέση του αυτή πρέπει να αποδοθεί στις δραστηριότητες του Τριβώλη τόσο ως ναυτικού όσο και ως εμπόρου. Η συμμετοχή των σκαφών του στο τοπικό εμπορικό ναυτικό και τη ναυσιπλοΐα ήταν δεδομένη για χρόνια αφού, όπως αποδεικνύουν τα έγγραφα, συνέβαλλαν στο διαμετακομιστικό εμπόριο, φυσικά με όλους τους κινδύνους που εγκυμονούσε η πειρατεία. Τα πλοία του Τριβώλη, όπως και εκείνα των άλλων κερκυραίων ναυτικών, μέσω των γειτονικών λιμανιών έπλεαν με προορισμό την Ιταλία και κυρίως τη Βενετία μεταφέροντας φορτία διάφορων εμπορευμάτων. Από εκεί επέστρεφαν με άλλα εμπορεύματα, τα οποία διατίθονταν στην αγορά του τόπου και έξω από αυτόν μια που το νησί αποτελούσε σημαντικό εμπορικό σταθμό για τη Γαληνοτάτη¹⁹. Οι δραστηριότητες αυτού του είδους, όπως είναι φυσικό, προϋπέθεταν μια υποδομή (γνωριμίες κ.λπ.) στη Βενετία και ενδεχομένως αλλού, γι' αυτό οι αναθέσεις για τη ρύθμιση εμπορικών υποθέσεων σε κομισάριους εκεί από τον Τριβώλη είναι σπάνιες στα έγγραφα αλλά ρητές²⁰. Ανάμεσα στις ενασχολήσεις λοιπόν του στιχουργού κατά τα διαστήματα των παραμονών του στη Βενετία πρέπει να προστεθούν και αυτές του πλοιοκτήτη-καπετάνιου και εμπόρου.

Ο Ιάκωβος Τριβώλης ταξίδεψε για λίγο διάστημα το 1540 στη Βενετία και για μεγαλύτερο το 1543-1544²¹. Όπως συνάγεται από τις νοταριακές

19. Βλ. γενικά Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Οι βενετοκρατούμενες ελληνικές χώρες μεταξύ του δευτέρου και του τρίτου Τουρκοβενετικού πολέμου (1503-1537), Ιωάννινα 1974, σ. 93-99.

20. ΙΑΚ, Not. Antonio Metaxan, b. M. 180, φ. 33v (1539).

21. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, ό.π., σ. 153. Μνεία της παρουσίας του στη Βενετία το 1544 (25 Ιανουαρίου) κάνει και το ανέκδοτο νοταριακό έγγραφο του ΙΑΚ που βρίσκεται ανάμεσα στα οκτώ προαναφερθέντα, σύμφωνα με το οποίο ο Ιάκωβος, επειδή βρισκόταν στη Βενετία, είχε οριστεί (23 Φεβρουαρίου 1543) μαζί με το Nikolo Barbato κομισάριος του συμπατριώτη τους Ιάκωβος Καλόθετου. Με την πράξη αυτή αντικαθίσταται από τον ενδιαφερόμενο, προφανώς λόγω της επικείμενης επιστροφής του στο νησί, και κομισάριος ορίζεται ο Αλέξιος Κουρκουμέλης (Not. Antonio Metaxa, b. M. 183, φ. 23v.). Για τον Αλέξιο Κουρκουμέλη και την οικογένεια βλ. ΣΤ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, Μάρκος Δεφαράνας (1503-1575;) Ζακύνθιος στιχουργός του 16ου αιώνα, *Θησαυρίσματα* 21 (1991) 282, όπου και η βιβλιογραφία.

και άλλες μαρτυρίες οι ασχολίες του εκεί αφορούσαν στη λύση και τη διευθέτηση διάφορων προσωπικών του υποθέσεων. Παράλληλα δρούσε με την ιδιότητα του συνδίκου της Ελληνικής Αδελφότητας και αναμειγνυόταν στα «πνευματικά» πράγματα του καιρού του, γεγονός που φαίνεται από τις διασυνδέσεις του με διακεκριμένες προσωπικότητες της εποχής, αλλά κυρίως από το ποιητικό του έργο²².

Το υπόλοιπο διάστημα της ζωής του στην Κέρκυρα (1545-1547) ο Τριβώλης δραστηριοποιείται στα πλαίσια της κερκυραϊκής κοινότητας. Η πιο ενδιαφέρουσα δραστηριότητα, που η έρευνά μας αποκαλύπτει, είναι εκείνη του ενιαύσιου δικαστή²³.

Εκτιμώντας λοιπόν τα ανευρεθέντα αρχειακά έγγραφα στο *Ιστορικό Αρχείο Κερκύρας* θεώρησα ότι είναι αξιόλογα για να δημοσιευτούν, αφ' ενός γιατί είναι τα πρώτα που προέρχονται από το αρχείο αυτό και αναφέρονται στην παρουσία του στιχουργού στην Κέρκυρα και αφ' ετέρου γιατί το περιεχόμενό τους είναι σημαντικό αφού προσθέτει στα ως τώρα γνωστά ό,τι έχει σχέση: 1) με την παρουσία του στιχουργού, τις κατά καιρούς επενδύσεις του σε ακίνητα στο νησί καθώς και τις ασχολίες του με αυτή (έγγρ. 2, 4, 6, 8, 10), 2) με τις δραστηριότητές του ως εμπόρου, ιδιοκτήτη πλοιαρίου και караβοκύρη (έγγρ. 1), 3) με τις δραστηριότητές του ως κατόχου του αξιώματος του ενιαύσιου δικαστή της κερκυραϊκής κοινότητας (έγγρ. 9, 10) και του διαιτητή σε υποθέσεις ιδιωτικού δικαίου (έγγρ. 5, 7).

Η έκδοση του εγγράφου (αρ. 3), που αποτελεί την πιστοποίηση του προικοσυμφώνου του, μας παρέχει άμεσα τις σχετικές πληροφορίες για τη σύζυγό του, μοναδική εξάλλου ως σήμερα μαρτυρία για το πρόσωπό της και παραπέμπει ακριβώς στη χρονολογία του γάμου τους. Επιπλέον η εμφάνιση του Τριβώλη στα υπό δημοσίευση έγγραφα με άλλα διακεκριμένα πρόσωπα της κερκυραϊκής κοινωνίας και οι παντός είδους διαπροσωπικές σχέσεις μαζί τους (επαγγελματικές, φιλικές, κ.λπ.) βοηθούν έμμεσα στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τη μόρφωση και τη θέση του μέσα στην κοινωνία του τόπου και του καιρού του.

Επειδή όμως παράλληλα με τα στοιχεία των παραπάνω εγγράφων παραθέτουμε σε συνδυασμό και εκείνα των οκτώ άλλων εγγράφων που δεν δημοσιεύονται εδώ, καθώς και εκείνων που η έρευνά μας εντόπισε

22. ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ, Τριβώλης - Δεφαράνας - Βεντράμος, ό.π., σ. 153-158.

23. Βλ. παρακάτω έγγρ. 9 και 10.

και τα οποία αναφέρουμε κατά τη δέουσα στιγμή, οι γνώσεις μας για τον ποιητή πλουτίζουν σε ό,τι αφορά νέα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος, εμπορικές του δραστηριότητες και την πρακτική του στα περιουσιακά του θέματα· ειδήσεις χρήσιμες όσο και ενδιαφέρουσες, αφού μέσα από αυτές σχηματίζεται η εικόνα του προσώπου και διαγράφεται γενικότερα το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δρα και δημιουργεί.

Η παράθεση των δέκα εγγράφων γίνεται κατά χρονολογική σειρά και όλα, όπως είπαμε, προέρχονται από την αρχαική σειρά «Συμβολαιογραφικά» του παραπάνω αρχείου. Πρέπει να σημειωθεί ότι διατηρούνται σε καλή κατάσταση και δεν παρουσιάζουν μεγάλες φθορές.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το πρώτο από αυτά που φέρει τη χρονολογία 1515 (22 Μαΐου). Ο Ιάκωβος Τριβώλης δηλώνεται σε αυτό ιδιοκτήτης πλοιαρίου, το οποίο ναυλώνει στο Βενετό Αληβίζη Τζάνη, κομισάριο του Γερόλυμου Τίντου, με τη συμφωνία να φορτώσει βελανίδι στη Λευκάδα και να το μεταφέρει στη Βενετία, όπου θα το ξεφορτώσει και θα το παραδώσει στον προαναφερθέντα Γερόλυμο. Το ενδιαφέρον του εγγράφου έγκειται στο ότι αφ' ενός πιστοποιεί, για πρώτη φορά, την ιδιότητα του Ιακώβου ως πλοιοκτήτη-καπετάνιου και τις δραστηριότητές του ως μεταπράτη, και αφ' ετέρου στο ότι καταγράφει όχι μόνο την τακτική του ναυλώματος ενός πλοίου, αλλά και τα κέρδη καθώς και τα έξοδα του ιδιοκτήτη κατά το ναύλο.

Το δεύτερο φέρει τη χρονολογία 1523 (14 Ιανουαρίου). Ο Τριβώλης παρουσιάζεται ως αγοραστής ενός χωραφιού που βρίσκεται στο Μανζούκι και του οποίου ιδιοκτήτρια και πωλήτρια είναι η Καλούλα Λιβάδη. Το έγγραφο αποτελεί τυπικό πωλητήριο έγγραφο της εποχής, το πρώτο ωστόσο ως σήμερα στο οποίο καταγράφεται τέτοιου είδους επένδυση του Τριβώλη στο νησί.

Το τρίτο έγγραφο με χρονολογία 1523 (30 Απριλίου) αποτελεί την πιστοποίηση της πεθεράς του Τριβώλη Καλούλας χήρας του Μιχάλη Αυλωνίτη για το προικοσύμφωνο της κόρης της Μαργιέτας, που είχε συνταχθεί από το νοτάριο Παύλο Αυλωνίτη παρουσία του πληρεξουσίου του Ιακώβου, Αντωνίου Μπελάντα. Το ενδιαφέρον βρίσκεται στην ημερομηνία του γάμου του, στοιχείο άγνωστο ως σήμερα.

Στο τέταρτο έγγραφο με χρονολογία 1529 (15 Φεβρουαρίου) ο Τριβώλης εμφανίζεται και πάλι ως αγοραστής, αυτή τη φορά ενός αμπελιού στην περιοχή του Κατατζάρου της Κέρκυρας. Η εξόφληση του τιμήματος ταυτόχρονα με το πωλητήριο, αλλά και η πληροφορία που αντλείται σχετική με το ότι ο στιχουργός ήταν ιδιοκτήτης ενός άλλου όμορου χωραφιού, επαληθεύουν τις ως τώρα μαρτυρίες για την καλή του οικονομική

κατάσταση, τουλάχιστον πριν το 1537, οπότε οι εμπορικές και γενικά οι οικονομικές του δραστηριότητες υπέστησαν μεγάλη κάμψη εξ αιτίας της γενικότερης οικονομικής κρίσης που μάστιζε τον τόπο και ήταν απόρροια της καταστρεπτικής πολιορκίας της Κέρκυρας από τον Χαϊρεντίν Βαρβάροσα²⁴.

Το πέμπτο κατά σειρά έγγραφο χρονολογείται το 1529 (17 Μαρτίου). Ο Τριβώλης δηλώνεται σε αυτό μαζί με τον Τζουάννη Χαλικιόπουλο ως διαιτητής σε διαφορά μεταξύ του Νικολάου Κατζίνα από τη μια και των Μπατίστα Μαρκέτο και Τζουάννη Λιόπουλο από την άλλη για ένα μαγαζί. Το έγγραφο αποτελεί τυπικό έγγραφο αστικής διαιτησίας με το οποίο, για άλλη μια φορά, τεκμηριώνεται η άποψη ότι ο Τριβώλης απολάμβανε τη γενική εκτίμηση και αναγνώριση των συμπολιτών του. Οι δύο κριτές επιλύουν τη διαφορά ακριβοδίκαια, αφού η απόφασή τους γίνεται δεκτή με ικανοποίηση από τα δύο μέρη, όπως πληροφορούν στο τέλος του εγγράφου οι ένορκες μαρτυρίες των δύο από τους τρεις αντιδίκους.

Αγοραστής και πάλι εμφανίζεται ο Τριβώλης στο έκτο της σειράς αυτής έγγραφο που χρονολογείται το 1529 (19 Μαΐου). Η αγορά αφορά μικρό κομμάτι γης που ανήκε στη μονή του Ταξιάρχη Μιχαήλ στην Κέρκυρα. Η πώληση γίνεται από τον διαχειριστή της μονής ιερέα Σταμάτιο Παπαστεφανάτο, από την αδελφή του οποίου, παλιότερα, ο στιχουργός είχε αγοράσει κτήμα με σπίτι δίπλα στην αγορασθείσα γη. Συνέχεια του παρακάτω εγγράφου αποτελεί το έγγραφο του 1529 (19 Μαΐου)²⁵ που ανήκει στα οκτώ που δεν δημοσιεύω εδώ. Σύμφωνα με αυτό ο Ιάκωβος, αλλάζοντας προφανώς σχέδια, μεταβιβάζει αυθημερόν τη γη που αγόρασε καθώς και το όμορο κτήμα του στο μάστρο Φράγκο Γοργό.

Ως διαιτητής εμφανίζεται και πάλι ο Ιάκωβος στο έβδομο έγγραφο που χρονολογείται το 1536 (3 Οκτωβρίου). Μαζί με τον Θεοχάρη Κοντοπετρή ορίστηκαν από τον ιερέα Ιωάννη Στεφάνου και τον πεθερό του Ιωάννη Πόθο για την πραγματογνωμοσύνη της προίκας της Μαριέτας κόρης του Πόθου και μνηστής του ιερέα Στεφάνου.

Διαφωτιστικό προς την κατεύθυνση των ενασχολήσεων του στιχουργού ύστερα από το 1537 είναι το όγδοο έγγραφο με χρονολογία 1539 (25 Αυγούστου). Ο Τριβώλης προσπαθώντας να ανακάμψει οικονομικά επενδύει ευρύτερα για την διεκπεραίωση των εμπορικών του συναλλαγών. Αγοράζει

24. Βλ. πρόχειρα Γ. ΧΥΤΗΡΗΣ, Η τουρκική πολιορκία της Κερκύρας στα 1537 και ο Νούκιος Νικάνδρος, *Δελτίον Αναγνωστικής Εταιρίας Κερκύρας* 6 (1969) 99-106.

25. ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, β. Σ. 147, φ. 162ν.

το μερίδιο, ίσο προς 1/4, σε πλοίο που έχει ο Γεώργιος Μαυροκέφαλος εξ ημισείας με τον Κωνσταντή Κακοψόφο. Λίγες μέρες αργότερα, στις 15 Σεπτεμβρίου 1539, αλλάζοντας σχέδια ή βλέποντας συμφέρουσα την τιμή πώλησης, αγοράζει όλο το μερίδιο του Μαυροκέφαλου, δηλαδή το μισό πλοίο με ολόκληρο τον εξαρτισμό που του αναλογεί. Η τελευταία πληροφορία, που τεκμηριώνει πιστεύω την παραπάνω άποψη, αντλείται από ένα έγγραφο ανάμεσα στα οκτώ που δεν δημοσιεύω²⁶. Ότι ο Τριβώλης ήταν ιδιοκτήτης πλοιαρίου (ξύλου) πριν το 1537, εκτός από τη σχετική μαρτυρία του πρώτου εδώ εγγράφου, μαρτυρείται και από ένα άλλο της σειράς των οκτώ. Πρόκειται για το έγγραφο του έτους 1536 (21 Απριλίου). Σύμφωνα με αυτό ο Ιάκωβος ζητάει 125 άσπρα, που του οφείλει κάποιος Δημήτριος της Θόδως, για το ναύλο του πλοίου του. Εκείνος, επειδή δεν έχει να του δώσει μετρητά, υπόσχεται να ξεπληρώσει το χρέος του με το λάδι της επόμενης σοδειάς που θα βγάλει από τα κτήματά του στο Καρδάκι²⁷.

Η αγορά του μισού πλοίου του Μαυροκέφαλου από τον Τριβώλη δικαιολογημένα δημιουργεί την υπόνοια ότι το προηγούμενο πλοιαρίο του είχε χαθεί, όπως και τα άλλα περιουσιακά του στοιχεία, κατά την ολιγοήμερη αλλά καταστρεπτική τουρκική επιδρομή του 1537. Ωστόσο η συγκεκριμένη αγορά δεν αποκλείεται να αποτελούσε μια επιπλέον επένδυση σ' αυτό τον τομέα, στα πλαίσια της προσπάθειάς του να ανακάμψει οικονομικά. Θα μπορούσε να ευσταθεί μια τέτοια σκέψη, αφού λίγους μήνες αργότερα, σε έγγραφο της 1ης Δεκεμβρίου 1539, ο Τριβώλης φέρεται ως караβοκύρης και μέτοχος κατά τα 3/4 σε πλοίο που έχει με τον Κωνσταντίνο Κόμη²⁸. Δεν γνωρίζουμε αν πρόκειται για μία, εν τω μεταξύ, αλλαγή της εταιρείας, στην ουσία δηλαδή για το ίδιο πλοίο. Όπως και να έχει πάντως το πράγμα, εκείνο που συνάγεται από τα παραπάνω στοιχεία είναι ότι ο Τριβώλης συνέχιζε να ταξιδεύει ο ίδιος ως πλοίαρχος²⁹ στις γειτονικές θάλασσες μεταφέροντας διάφορα εμπορεύματα παρ' όλως

26. ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 147, φ. 330r.

27. ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 147, φ. 228v.

28. ΙΑΚ, Not. Antonio Metaxan, b. M. 180, φ. 406r. Πρόκειται για το τέταρτο της σειράς των οκτώ εγγράφων και αφορά συμφωνητικό μεταξύ των μελών μιας εμπορικής «συντροφίας». Τα μέλη, που καταβάλλουν ισότιμα χρηματικά ποσά (50 τζεκίνια ο καθένας) για την εμπορική τους επιχείρηση, είναι οι Φραντζέσκος Μπελάμπιος, Ιάκωβος δε Αλέξανδρο, Ιωάννης Μαρτίνης, Ανδρέας Στανίτζης, Ιωάννης Ταυλάρης, Τζουάννης Δελλαπόρτας και Γεώργιος Μαυροκέφαλος. Οι δύο караβοκύρηδες επιφορτίζονται να οδηγήσουν το πλοίο σε λιμάνια που οι ίδιοι θα αποφασίσουν «... και άπελθῶσιν ὅπου ὁ Θεὸς ὀδηγήσει...».

29. «... νὰ ἀσικωθῶσιν ἀπεδῶ μὲ αὐτοὺς караβοκυραίους...».

τους κινδύνους που αντιμετώπιζαν οι ναυτικοί από τις συναντήσεις με τα κουρσάρικα, τουρκικά κυρίως αυτή την εποχή, πλοία. Γι' αυτό δεν θα ήταν υπερβολικό να χαρακτηρίζαμε τον Τριβόλη ως δραστήριο και ριψοκίνδυνο ναυτικό. Επιπλέον γίνεται σαφές από το παραπάνω έγγραφο ότι ο κερκυραίος στιχουργός προσπάθησε να βγει από το οικονομικό του αδιέξοδο και να ορθοποδήσει εισδύοντας με ζήλο στο μεταπρατικό εμπόριο. Εκείνο πάλι που επαληθεύεται είναι ότι ο Τριβόλης, λόγω της επαγγελματικής του ιδιότητας, γνώριζε ανθρώπους της θάλασσας και σχετιζόταν μ' αυτούς.

Το ένατο έγγραφο χρονολογείται το 1541 (2 Ιουλίου) και ο Τριβόλης εμφανίζεται σ' αυτό, μαζί με τον Τζουάννη Καπέλο, με την ιδιότητα του ενιαύσιου δικαστή (*giudice annale*) της κερκυραϊκής κοινότητας. Για πρώτη φορά γίνεται λόγος για την άσκηση του ανώτατου αυτού τοπικού αξιώματος από τον στιχουργό. Στο έγγραφο αναφέρονται διακεκριμένα πρόσωπα του κερκυραϊκού αρχοντολογίου, αφού η υπόθεση που καλούνται να κρίνουν οι δύο δικαστές αφορά την κληρονομιά της εκλιπούσης αρχόντισσας Ελένης Σουβλάκη, την οποία διαχειρίζεται ο σύζυγός της και από την οποία απαιτούν μερίδιο οι αδελφές της και άλλοι συγγενείς. Το ενδιαφέρον του εγγράφου, εκτός από την αδιαμφισβήτητη μαρτυρία ότι ο Τριβόλης ήταν αιρετός δικαστής τη χρονιά αυτή, έγκειται στο γεγονός ότι παρουσιάζονται πρόσωπα της τάξης των ευγενών του νησιού, εκ των οποίων τα περισσότερα αγνοούσαμε ως τώρα, και τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με συγγενικούς δεσμούς λόγω επιγαμιών, πράγμα όχι βέβαια πρωτοφανές για την τάξη που μιλάμε. Επιπλέον το περιεχόμενο του εγγράφου καθίσταται ενδιαφέρον από ενδυματολογική άποψη, αφού περιέχονται σ' αυτό στοιχεία για ενδύματα και άλλα ρούχα της εποχής που όχι μόνο καταγράφονται, αλλά και δίνεται η αξία τους.

Με την ιδιότητα του ενιαύσιου δικαστή εμφανίζεται ο Τριβόλης λίγους μήνες αργότερα, στις 25 Αυγούστου 1545. Η υπόθεση που καλείται να εκδικάσει είναι η αντιδικία μεταξύ του παπά Μάρκου Φρονίμου και του Φράγκου Σπουργιτά για ένα σπίτι που αγόρασε ο δεύτερος από τη θεία του πρώτου, ονόματι Κιάρρα. Την πληροφορία την αντλούμε από το έβδομο έγγραφο της σειράς των οκτώ που δεν περιλαμβάνονται στο υπό έκδοση εδώ έγγραφο³⁰.

Στο δέκατο και τελευταίο έγγραφο που δημοσιεύουμε εδώ ο Τριβόλης εμφανίζεται και πάλι με την ίδια ιδιότητα, αλλά δεν την ασκεί· είναι ο

30. IAK, Not. Demetrio Padovan, b. Π. 14, φ. 153r.

ίδιος διάδικος. Το έγγραφο έχει χρονολογία 1545 (1 Δεκεμβρίου). Η αντίδικη πλευρά είναι ο Αντώνιος Μαρμαράς, ως πληρεξούσιος της πεθεράς του Μαρίας Ρικισιώτισας, και το αντικείμενο της αντίθεσής τους ο τοίχος του σπιτιού της Μαρίας που ακούμπησε στον τοίχο σπιτιού του Τριβώλη. Υπόθεση ιδιωτικού δικαίου που αντανακλά μικροπροβλήματα καθημερινής φύσης και την αντιμετώπισή τους. Τη συνέχεια του εγγράφου αυτού αποτελεί το όγδοο, από τα μη δημοσιευμένα εδώ έγγραφα, με χρονολογία 1546 (7 Ιανουαρίου). Σύμφωνα μ' αυτό οι δύο τεχνίτες (βλ. έγγρ. 10) στους οποίους είχε ανατεθεί να γνωματεύσουν για το μέγεθος της βλάβης που προκαλείται από την επαφή των δύο τοίχων (πιθανώς βλάβη στατική ή από ροή ομβρίων υδάτων), δηλώνουν ότι στις 30 Δεκεμβρίου 1545 έκαναν αυτοψία και εκτίμησαν ότι ο τοίχος της αντιδίκου δημιουργεί πράγματι πρόβλημα στην οικοδομή του Τριβώλη, γι' αυτό πρέπει να του πληρώσει τον τοίχο σύμφωνα με την προηγούμενη συμφωνία τους (βλ. έγγρ. 10).

Παρόμοιο περιεχόμενο, που δείχνει γενικότερα την πρακτική του Τριβώλη στην αντιμετώπιση των περιουσιακών του θεμάτων και συγκεκριμένα των σπιτιών του, απαντά και στο πέμπτο έγγραφο της σειράς των οκτώ με χρονολογία 1 Φεβρουαρίου 1541³¹. Το έγγραφο αναφέρεται σε συμβιβαστική λύση, ύστερα από διαμάχη, που προέκυψε μεταξύ του Τριβώλη και της χήρας του Ανδρέα Βραχλιώτη, για ένα κοινό αυλάκι ομβρίων υδάτων και την προεξοχή της στέγης (ή σκάλας;) (πόντζος) που χώριζαν τα σπίτια τους. Θα ήταν ενδιαφέρον στην περίπτωση αυτή να γνωρίζαμε, αν βέβαια υπήρχαν, τους επίσημους όρους δόμησης που επικρατούσαν στην Κέρκυρα την εποχή της Βενετοκρατίας. Εκείνο πάντως που διαπιστώνει κανείς διαβάζοντας το προηγούμενο, του 1541, έγγραφο, είναι ότι τα σπίτια στο νησί συνηθίζονταν να κτίζονται σε μικρή απόσταση μεταξύ τους, ώστε να υπάρχει ελεύθερη απορροή των ομβρίων υδάτων για να μη βλάπτονται οι τοίχοι τους, που ήταν προφανώς κατασκευασμένοι από οπτόπλινθους και ασθενή κονιάματα, άρα περισσότερο ευπρόσβλητοι από την υγρασία.

Κατά την παρακάτω έκδοση των εγγράφων τηρήθηκε πιστά η ορθογραφία των κειμένων, αναλύθηκαν οι βραχυγραφίες, αποκαταστάθηκε η στίξη και χρησιμοποιήθηκαν απλές στιγμές για να δηλωθεί η λέξη που είναι αδύνατο να διαβαστεί λόγω φθοράς στο σημείο εκείνο του εγγράφου. Χρήσιμη θεωρήθηκε η παράθεση βραχείας περίληψης.

31. ΙΑΚ, Not. Antonio Metaxan, b. M. 181, φ. 25v.

ΕΓΓΡΑΦΟ Ι

ΙΑΚ, Διάφοροι Συμβολαιογράφοι, b. 4, βιβλ. 7, Πέτρος Αγαπητός, φ. 161^τ, Κέρκυρα 1515, 22 Μαΐου.

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Τριβώλης, ως караβοκύρης του πλοίου του, συμφωνεί με τον βενετό ευγενή Αληβίζη Τζάνη, κομισάριο του Γερόλυμου Τίντου που βρίσκεται στη Βενετία και τους ναυλώνει το πλοίο του για ταξίδι προς τη Λευκάδα και εν συνεχεία τη Βενετία. Ο Τριβώλης του εγγυάται για την καλή κατάσταση του πλοίου του και την επάρκεια του πληρώματός του και αναλαμβάνει να φορτώσει το πλοίο του με βελανίδι από τη Λευκάδα και να το μεταφέρει στη Βενετία όπου θα το παραδώσει στον προαναφερθέντα Γερόλυμο. Το κέρδος του Ιακώβου συμφωνείται ότι θα είναι 36 δουκάτα την κάθε χιλιάδα για το ναύλο και ημερήσια αποζημίωση ενός δουκάτου μέχρι την επιστροφή του πλοίου στην Κέρκυρα. Η συμφωνία υπογράφεται, παρουσία μαρτύρων, στο σπίτι του παραπάνω Αληβίζη.

αφιε' ημέρα κβ' του Μαΐου μηνός ό κύρ 'Ιάκωβος Τριβώλης караβοκύρης είς τον γρήπον του, /² σωματικώς παρών όμολόγησεν ότι έσυμφώνησεν με τον παρόντα εύγενήν Βενετιών μισέρ 'Αληβίζην Τζάνην, καθώς ό ρηθείς μισέρ 'Αληβίζης λέγει, και έν /³ αύλωσεν προς αυτόν τον είρημένον γρήπον αυτού δια τó μέρος τής Λευκάδος και τής Βενετίας. /⁴ Και πρώτον τάξει ό ρηθείς караβοκύρης ότι ό ρηθείς γρήπος αυτού να είναι στάνιος και άκορδάδος /⁵ φορνήδος με την άπασαν αυτού οίκονομίαν και άφесιν κατά την τάξιν και με /⁶ ναύτας άρκετους είς τρόπον ότι να είναι άξιος να ταξηδεύσει είς τους ρηθέντας τόπους και να /⁷ όφείλουν κιναν από έδω, είς τó όνομα του Θεου πεφυλαγμένον δια κάθε έμπόδου, και να απέλθουν /⁸ είς τον ρηθέντα τόπον τής Λευκάδος είς τó σκάλωμα λεγόμενον Σύβωτα και έστοντες εκεί να ποιήσει δια όσταλιαν /⁹ να φορτώσει τον ρηθέντα γρήπον βελανήδη και να βάλουν έξακόσιες πλατίαις βελανήδη και αν ό ρηθείς γρήπος χωρέσει και πλέον έπτακόσιες /¹⁰ να ταις άπικόνουν. Εϊθ' ούτως να όφείλουν κιναν απ' εκεί και να απέλθουν είς τήν /¹¹ ρηθείσαν πόλιν τής Βενετίας να άπρεζενταρισθη είς τον ρηθέντα μισέρ Γερόλυμον /¹² να του παραδώσουν όλον τον ρηθέντα φόρτωμαν και έστοντας έξεφορτομένον, είς τέρμοναν ήμέρας ιε /¹³ άφου έξεφόρτωσεν, να κερδίξει ό ρηθείς караβοκύρης εκ τον ρηθέντα μισέρ Γερόλυμον /¹⁴ δια ναύλον άράζον στην κάθε χιλιάδα την βενετικην δουκάτα λστ και τó σκάφος αυτού κατά την τάξιν και όσας ήμέρας ήθελον ποιήσει περιοδεύοντας

τόσον /¹⁵ νὰ ἐνι εἰς τὸν τόπον τοῦ φορτώματος ὅσον τοῦ ἐξεφορτώματος παρὰ τὴν ἀναγεγραμμένην ὀστάλια νὰ κερδίζει /¹⁶ ὁ ρηθεὶς καραβοκύρης ἐκ τὸν ἀναγεγραμμένον μισερ Γερόλυμον τὴν κάθε ἡμέρα δουκάτα ἕνα ὄσαις ἤθελεν ποιήσει ὁ ἄνωθεν. Καὶ οὕτως ὁμολόγησαν καὶ ἐσυμφώνησαν ἔσωθεν οἰκίας /¹⁷ ἦνπερ κατοικῆ τὴν σήμερον ὁ ἀναγεγραμμένος μισερ Ἄλιβίζης ἐν τῷ ἐμπορίῳ τῶν Κορυφῶν πλησίον τῆς λόντζας καὶ τὰ ἐξῆς. Μάρτυρες μισερ Ντζουάννης ὁ Κοντέσης, κὺρ Σέβος ὁ Ντελάρης /¹⁸ καὶ Σολομὼν τοῦ Μώσου Ἰουδαῖος.

ΣΧΟΛΙΑ

4.5. *στάνιος καὶ ἀκορδάδος φορνήδος*: Ἡ λέξη στάνιος προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ *stagno* που σημαίνει, προκειμένου γιὰ πλοῖο, τὸ καλὰ καλαφατισμένο πλοῖο, βλ. N. ZINGARELLI, *Vocabolario della lingua Italiana*, Bologna 1966, σ. 1578, λήμμα *stagno*. Ἡ δευτέρη λέξη προέρχεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ *accordo* καὶ ἔχει τὴ σημασία ἐδῶ τοῦ ζυγοσταθμισμένου, ρυθμισμένου πλοίου (ZINGARELLI, ὁ.π., σ. 14, λήμμα *accordare, accordo*). Ἡ τρίτη λέξη που ἀπαντᾷ στα ἐγγράφα καὶ ὡς φουρνίδι (βλ. ἐγγρ. 8) προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλ. *fornire* καὶ τὸ γαλ. *fournir* που σημαίνουν προμηθεύω, χορηγῶ, εφοδιάζω. Ἐλευθέρως θὰ το ἀποδίδαμε ὡς δόση, ἔτοιμο πρᾶγμα, εφόδιο.

5. *...μὲ τὴν ἄπασαν οἰκονομίαν*: Ἐδῶ ἐννοεῖται ἡ ἐπάρκεια τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, χρήσιμων γιὰ ἕνα ταξίδι με πλοῖο.

7. *εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πεφυλαγμένον διὰ κάθε ἐμπόδου*: Παρόμοια εὐχή ἐκφράζεται καὶ σε ἄλλο ἐγγράφο που ἔχουμε ὑπόψη (ΙΑΚ, Not Antonio Metaxan, b. M. 180, φ. 406r: ... ὅπου ὁ θεὸς ὀδηγήσει ἐν σωτηρίᾳ, οὗς ὁ θεὸς ὀδηγήσει καὶ ἐρχομένους ἐδῶ...: Εἶναι προφανές ὅτι ὑπονοεῖται ἐδῶ ὁ κίνδυνος ὁ προερχόμενος τόσο ἀπὸ τὶς ἀπρόβλεπτες καιρικὲς συνθήκες ὅσο, καὶ κυρίως, ἀπὸ τὶς ἀναπάντεχες συναντήσεις με πειρατές.

8. *σκάλωμα*: Ἐδῶ μικρὸ λιμάνι. Προφανῶς ἀπὸ τὸ ρῆμα σκαλώνω, σταματῶ, βλ. Δ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ, *Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. 8 σ. 6542, λήμμα σκαλώνω.

8. *Σύβωτα*: Ονομασία ὄρμου καὶ λιμανάκι στο νοτιοανατολικὸ τμήμα τῆς Λευκάδας.

8. *ὀσταλιὰν*: Προφανῶς ἡ λέξη ἀπὸ τὸ *ostale* = φιλοξενία, ἄσυλο (*ospital, hôtel*). Βλ. *Dizionario Etimologico Italiano*, τ. IV, Firenze 1975, σ. 2697-98. Ἐδῶ μεταφορικὰ, ἡ κατόπιν ἀδείας παραμονὴ τοῦ πλοίου σε λιμάνι.

10. *ἀπικόνουν*: Ἡ λέξη ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ *appicare, appiciare, appicco* που σημαίνει ἐνῶνω, προσθέτω ἐπιπλέον, στριμώχνω (ZINGARELLI, ὁ.π., σ. 72-73, λήμμα *appicare*).

- ¹¹. *ἀπρεζενταρισθῆ*: Η λέξη από την ιταλική *presentare* = παρουσιάζομαι.
¹⁴. *τὴν κάθε χιλιάδα τὴν βενετικὴν*: Μέτρο βάρους που αντιστοιχοῦσε με 10 καντάρια ἢ 1000 λίτρες βαριές (Βλ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ, ὁ.π., τ. 1, σ. 47).
¹⁷. *λόντζας*: Η λέξη λόντζα σημαίνει ἐδῶ περιστύλιο, στοά (ΕΜΜ. ΚΡΙΑΡΑΣ, Λεξικόν της Μεσαιωνικῆς Δημόδους Γραμματείας 1100-1669, τ. Θ', Θεσσαλονίκη 1975, σ. 222-223).

ΕΓΓΡΑΦΟ 2

ΙΑΚ. Not. Petro Spongo, b. Σ, 147, φ. 25^ε, Κέρκυρα 1523, 14 Ιανουαρίου

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Τριβώλης αγοράζει ένα χωράφι, που βρίσκεται στο Μανδούκι, από την Καλούλα Λιβάδη και συμφωνεί ότι προτού αποκτήσει την κυριότητα επί του αγορασθέντος κτήματος, θα ξεπληρώσει τα ποσά από τις κατ' έτος πρόνοιες που χρωστάει η πωλήτρια για το χωράφι στον προνοiάριο Αντώνιο Δελιγιώτη.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἔσωθεν οἰκίας Ἀνδρέα Μορφόπουλου ἐν τῷ ἐμπορίῳ Κορυφῶν εἰς τὴν ἐνορίαν τῆς ἐνδόξου μονῆς τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος... /² ἐν ἣ κατοικεῖ τὴν σήμερον ὁ παρὼν μισερ Ἰάκωβος ὁ Τριβώλης καὶ ἡ κυρὰ Καλούλα συμβία τοῦ /³ Ἀναστασίου τοῦ Λιβάδη ὡς ἐκεῖνη, ἣτις ἐστὶ χήρα καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς, παροῦσα /⁴ ὁμολόγησε καὶ εἶπεν ὅτι ἐσυμφώνησεν μετὰ τοῦ εἰρημένου μισερ Ἰακώβου τοῦ Τριβώλη καὶ ἔδωσεν /⁵ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους καὶ διαδόχους, ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ εἰς τὸν /⁶ αἰῶνα, ὅλον τὸ χωράφιον αὐτῆς ὅπερ ἔχει ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μανδουκίου πλησίον χωραφίου τῆς Ρουφλ... /⁷ πλησίον ἐλαϊκῶν δένδρων τοῦ Ἰενάτου πλησίον χωραφίου τῆς Καρακούζενας καὶ ἐτέρων /⁸ ἀληθεστάτων ἐὰν εἰσὶ, καὶ μετὰ τὰ ἐλαϊκὰ καὶ μετὰ δένδρα τριάκοντα καὶ ὄσα περὶ αὐτὸ εὐρέθησαν /⁹ εἰς τὸ μέρος τῆς ρηθείσης κυρὰ Καλούλας ἀπὸ ὅλα τὰ ἐλαϊκὰ δένδρα ἅτινα εἶχε ὁμοῦ μετὰ τῆς /¹⁰ κυρὰ Ἀδέλως τῆς Νεραντζίχας σὺν πασῶν δεομένων προνομίων, παροχῶν /¹¹ καὶ δικαιωμάτων τοῦ ρηθέντος χωραφίου καὶ δένδρων ἐλαϊκῶν τριάκοντα καὶ περὶ αὐτὸ /¹² ἐὰν εὐρεθῶσι ὡς ἄνωθεν, ἐσώδων τε καὶ ἐξώδων καὶ μετὰ τὰ βάρη τοῦ σολδίου τοῦ /¹³ ... αὐτοῦ ὅπερ πληροῖ τὸ κατ' ἔτος πρὸς τὸν εὐγενέστατον μισερ Ἀντώνιον Δελιγιώτην προνοiάριον, /¹⁴ ἄσπρα τρία καὶ τουρνέσια δεκαοκτὼ διὰ τιμὴν τῶν ἔσωθεν αὐτῶν συμφωνιῶν καὶ /¹⁵ εὐρέθησαν ἔτι διὰ φλουρία /¹⁶ τέσσερα τὰ δὲ ἐναπομείναντα φλουρία ἐννέα ὑπόσχεται ὁ

ρηθείς μισέρ Ἰάκωβος /¹⁷ νὰ τὰ δώσει πρὸς τὴν ρηθεῖσα κυρὰ Καλούλα μένοντας τὸ παρὸν ἰνστρουμέντον καθαρὸν καὶ ἐλεύθερον /¹⁸ ἀπὸ τὸ στερίδιον καὶ δέδωκεν πρὸς τὸν εἰρημένον μισέρ Ἰάκωβον καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ /¹⁹ κληρονόμους καὶ διαδόχους εἰς τὸ ρηθὲν χωράφιον καὶ δένδρα τοῦ μέρους αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἄδειαν /²⁰ δυνάμει κυριώτητος καὶ τελείαν ἐλευθερίαν τοῦ ποιεῖν ἔτι δ' ἂν βουληθεὶ πωλεῖν, δωρεῖσθαι, ἀνταλλάξαι /²¹ προξὶ διδόναι καὶ τὰ ἐξῆς καὶ εἰς νομὴ τὸν ἔθεσε διὰ κονδηλίου, ὡς τὸ σύνηθες Κορυφῶν /²². Καὶ ὑπόσχεται ἡ ρηθεῖσα κυρὰ Καλούλα καὶ τοὺς αὐτῆς κληρονόμους καὶ διαδόχους /²³ καὶ τὰ παντοῖα αὐτῆς ἀγαθὰ παρόντα καὶ μέλλοντα τοῦ ὀφείλειν διευθεντίζεῖν τὸν εἰρημένον /²⁴ μισέρ Ἰάκωβον καὶ τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους καὶ διαδόχους διὰ τὸ ρηθὲν χωράφιον καὶ δένδρα /²⁵ ἀπὸ πάντα ἄνθρωπον τὸν ἐναντιωθέντα αὐτὸν καὶ τὰ ἐξῆς. Μάρτυρες μισέρ Ἀντώνιος Βικεντίου /²⁶ καὶ μάστρο Νικολὸ δὲ Κάταρο.

/²⁷ Τῇ αὐτῇ ἰα Ἰουλίου ἡ ἀναγεγραμμένη κυρὰ Καλούλα παροῦσα ὁμολόγησεν ὅτι ἔλαβε καὶ ἐπληρώθη ἐκ τὸν ἀναγεγραμμένον μισέρ Ἰάκωβον τὴν ἀποπληρωμὴν ὄλην /²⁸ τοῦ ἄνωθεν ἰνστρουμέντου καὶ κράζεται πληρωμένη καὶ εὐχαριστημένη παρ' αὐτοῦ καὶ οὕτως ὁμολόγησεν. /²⁹ Μάρτυρες παπὰ κὺρ Δημήτριος Σπειρῆς καὶ κὺρ Μπενεβίτης ὁ Μαυροκέφαλος. Στην ὡα: πρῶτο στερίδι Μαρτίου κβ', αφκγ'.

ΣΧΟΛΙΑ

¹ ἐν τῷ ἐμπορίῳ τῶν Κορυφῶν: Ἐτσι αποκαλεῖται στα συμβολαιογραφικὰ ἐγγράφα ὁ χώρος ἐκτός του κερκυραϊκοῦ κάστρου (bazaar). Βλ. Α. ΑΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΜΠΙΡΜΠΙΛΗ, Η ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πόλεως τῆς Κέρκυρας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ενετοκρατίας, Αθήναι 1977, σ. 38-41.

¹ εἰς τὴν ἐνορίαν τῆς ἐνδόξου μονῆς τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος: Το ὄνομα τῆς Ἁγίας δε διαβάζεται λόγω φθοράς του εγγράφου στο σημεῖο αὐτό. Ἀπὸ τὸ ἐπίθετο Μεγαλομάρτυρος καὶ μόνο οδηγούμενη, πιστεύω ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Αικατερίνης. Ἀν ἡ υπόθεσή μου ευσταθεῖ, τότε ἡ μονὴ καὶ ὁ ναὸς υπήρχαν ἤδη πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος 1617, ὁπότε, ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ (Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ νυν, ἐν Κερκύρα 1920, σ. 205) κτίστηκε ὁ ναὸς.

⁶ Μανδουκίου: Πρόκειται γιὰ τὸ ὁμώνυμο προάστειο τῆς Κέρκυρας.

⁷ Καρακούζνας: Το ἐπώνυμο Καρακούζης ἐπιχωριάζει στο Μανδούκι. Ἐκεῖ, ἰδιοκτησίας τῆς οἰκογένειας Καρακούζη, βρίσκεται ὁ ναὸς Ἁγίου Ἰωάννης τοῦ Καρακούζη (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ, ὁ.π., σ. 220).

^{10.} *Ἀδέλως τῆς Νεραντζίχας*: Πιθανόν πρόκειται για οικογενειακό όνομα, άγνωστο σήμερα στους καταλόγους των οικογενειών των ευπατριδών του νησιού. Με τον προσδιορισμό του επωνύμου ή ίσως παρωνύμου υπήρχε στο νησί ναΐσκος αφιερωμένος στη Θεοτόκο (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ, ό.π., σ. 218).

^{13.} *εὐγενέστατον μισέρ Ἀντώνιον Δελιγώτην προνοiάριον*: Για την οικογένεια Δελιγώτη βλ. σχετικά ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΙΔΗ, Ἐγνωστα στοιχεία για τον ιερομόναχο Ιωαννίκιο Καρτάνο από ανέκδοτα έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου Κερκύρας (1528-1529), *Δωδώνη* 21, τευχ. 2, Τμημ. Φιλολογίας (1992) 58 και σημ. 10, όπου και η σχετική βιβλιογραφία. Ο Αντώνιος, σύμφωνα με το γενεαλογικό δένδρο της οικογένειας που δίνει ο ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ (Libro d'ogo della Magnifica città di Corfù, τ. 2, Κέρκυρα 1981, σ. 69), ήταν ο τριτότοκος γιος του Μιχαήλ, γεννήθηκε το 1499 καί μαζί με τον αδελφό του Ανδρέα κληρονόμησαν, σύμφωνα με το «Κανονιστικό Διάταγμα» του 1516, τα φέουδα του πατέρα τους και των άτεκνων αδελφών τους Νικολάου και Αλεξάνδρου. Με την ιδιότητα του προνοiάριου, που ήταν κληρονομικός τίτλος, ο Αντώνιος είχε το δικαίωμα, εφ' όρου ζωής να εισπράττει φόρους και να επιβάλλει στους παροίκους υποχρεωτική εργασία στα κτήματά του. Πρβλ. ΜΑΡΙΑ ΝΤΟΥΡΟΥ - ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, Η Ανδεγαυική κυριαρχία στην Ρωμανία επί Καρόλου Α' (1266-1285), Αθήνα 1987, σ. 102-103. Ο θεσμός του προνοiάριου διατηρήθηκε στην Κέρκυρα από τη βυζαντινή περίοδο και συγκεκριμένα από τα μέσα του 13ου αιώνα. Αποδεικνύεται εδώ για άλλη μια φορά ότι τόσο οι Ανδεγαυοί όσο και οι Βενετοί αργότερα, σεβάστηκαν το προϊσχύον βυζαντινό δίκαιο του νησιού. Για την εδαφική διανομή της Κέρκυρας από τους Ανδεγαυούς και την ιδιαιτερότητα των όρων "rheuda" πρόνοιες και πατρογονικές περιουσίες βλ. ΝΤΟΥΡΟΥ - ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ, ό.π., σ. 116 - 121, 117 και σημ. 97. Όπως λοιπόν προκύπτει από το έγγραφο, η *κυρά Καλούλα* ανήκε στην τάξη των ελεύθερων καλλιεργητών και για τη γη που κατείχε κατέβαλλε ετήσια εισφορά (εδώ ίση προς 3 άσπρα και 18 τουρνέσια) την οποία εισέπραττε ο προνοiάριος. Είχε ωστόσο δια νόμου το δικαίωμα να μεταβιβάζει κατά βούληση τις κτήσεις της, πράγμα που αποδεικνύεται από το έγγραφο, αφού πωλεί τη γη της στον Τριβώλη. Σε αρκετά νοταριακά έγγραφα της εποχής από το ΙΑΚ που έχουμε υπόψη, η φράση-φόρμουλα που υποδεικνύει ακριβώς τη νομική κάλυψη του ελεύθερου καλλιεργητή και τα δικαιώματά του επί των κτημάτων του, είναι αυτή που υπάρχει στο έγγραφο *σύν πασών δεομένων προνομιων, παροχων και δικαιωμάτων του ρηθέντος χωραφίου...*

^{14.} *ἄσπρα τρία και τουρνέσια δεκαοκτώ... ἔτι διὰ φλουρία δεκατρία*: Στον ελληνικό χώρο μετά την Ἐλωση και ως τον 17ο αιώνα επικρατούσε μεγάλη νομισματική αναρχία, κυρίως εξ αιτίας της παράλληλης κυκλο-

φορίας διαφόρων νομισμάτων, βυζαντινών, φραγκικών, βενετικών, τουρκικών καθώς και, σε μικρότερη κλίμακα, νομισμάτων άλλων ευρωπαϊκών χωρών (δηνάρια, σκούδα, τάλληρα κ.ά.). Η αντιστοιχία βέβαια προσδιορίζεται από την εξουσία της κάθε περιοχής, ενώ η αξία του κάθε νομίσματος ποίκιλλε ανάλογα με τη σταθερότητά του, το βάρος, την περιεκτικότητα σε πολύτιμο μέταλλο και γενικά τη γνησιότητά του. Για τους λόγους αυτούς είναι δύσκολο να καθορισθεί η ισοτομία και η αντιστοιχία μεταξύ των νομισμάτων της περιόδου αυτής. Περισσότερα βλ. Δ. ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Περί του νομίσματος εν Ελλάδι, Από της Αλώσεως μέχρι της αφίξεως του Όθωνος*, Αθήναι 1974, σ. 34-39· Ο ΙΔΙΟΣ, *Οι νομισματικές συνθήκες κατά την Τουρκοκρατία και το Χρονικό της κόπης του πρώτου Ελληνικού νομίσματος*, *Νομισματικά Χρονικά* 5-6 (1978) 84-86.

Από διάφορα έγγραφα του ΙΑΚ που αναφέρονται σε χρηματικές συναλλαγές, συνάγεται ότι στην Κέρκυρα κατά τον 16ο αιώνα, εκτός από τα βενετικά νομίσματα (τσεκίνια ή δουκάτα), κυκλοφορούσαν και βυζαντινά (υπέρπυρα), φράγκικα (τορνέσια), φλωρεντινά (φλωρία ή φλωρίνια), τουρκικά (άσπρα) και ευρωπαϊκά (σκούδα, τάλληρα). Η αξία των νομισμάτων αυτών καθοριζόταν από επίσημες διατιμήσεις στις οποίες προέβαινε κατά καιρούς η εξουσία και βέβαια δεν ήταν ίδια με τα αντίστοιχα νομίσματα της μητρόπολης (βλ. σχετικά ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ, ό.π., σ. 39, 42, ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Οι νομισματικές συνθήκες* ό.π., σ. 85). Έτσι συχνά στα έγγραφα υπάρχουν οι χαρακτηριστικές μνείες *υπέρπυρα τῶν Κορυφῶν* ή *δουκάτα τῶν Κορυφῶν*. Βλ. ενδεικτικά ΙΑΚ., Not. Petro Vragianiti, b. B. 176, filza 1, φ. 191v, 244v, Not. Teodoro Vragianiti, b. B 178, φ. 192r - 193r.

Στη συνέχεια θα προσπαθήσω να δώσω την αξία, κατά προσέγγιση βέβαια, καθενός από τα παραπάνω νομίσματα που κυκλοφορούσαν στην Κέρκυρα το 16ο αι., λαμβάνοντας υπόψη τις κατά καιρούς δημοσιευμένες διατιμήσεις, τα στοιχεία για τις νομισματικές μονάδες και αξίες που παρέχει η βιβλιογραφία, καθώς και πληροφορίες από αρχαιολογικά, εκδεδωμένα και μη, έγγραφα, στα οποία επισημάναμε ορισμένες νομισματικές αντιστοιχίες.

Το *άσπρον* (*akçe*) ήταν αργυρό νόμισμα και η επίσημη νομισματική μονάδα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως τον 17ο αι., οπότε κόπηκε το γρόσι (gurus, πιάστρο, δολλάριο). Κόπηκε επί της εποχής του Σουλτάνου Ορχάν (1324-1359) ως αντίστοιχο νόμισμα του βυζαντινού *μυλιαρεσίου* (*υπέρπυρον*). Βλ. ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Περί του νομίσματος*, ό.π., σ. 34-35. Η ισοτιμία του άσπρου σε σχέση με το ενετικό χρυσό δουκάτο (τσεκίνι) παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των ετών 1467-1656 σύμφωνα με τουρκικές πηγές (πρβλ. ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Περί του νομίσματος* ό.π., σ. 38-39). Κατά τα έτη 1512-1520 (επί Σουλτάνου Σελήμ Α΄) 54 άσπρα αν-

ταλλάσσονταν με ένα ενετικό δουκάτο, ενώ στη συνέχεια κατά τα έτη 1520-1566 (επί Σουλτάνου Σουλεϊμάν Α΄) και ως το 1584 (επί Σουλτάνων Σελήμ Β΄, 1566-1574 και Μουράτ Γ΄, 1574-1595) 60 άσπρα αντιστοιχούσαν με ένα χρυσό δουκάτο. Ο ΣΠΥΡΟΣ ΑΣΔΡΑΧΑΣ, [Νομισματικές προσαρμογές, ιστ΄ - ιζ΄ αι. Ρυθμίσεις και αντιδράσεις. *Τα Ιστορικά*, τευχ. 1 (1983) 25] δέχεται ότι γύρω στα 1560 η ισοτιμία τσεκινίου και άσπρου ήταν 1/60. Ο ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΖΩΗΣ (Ιστορία της Ζακύνθου, Αθήναι 1955, σ. 423-424) αναφέρει ότι τον 16ο αι., 50 άσπρα ισοδυναμούσαν με ένα δουκάτο. Συνδυάζοντας τις παραπάνω αντιστοιχίες και έχοντας υπόψη ό,τι ειπώθηκε σχετικά με τον τόπο κυκλοφορίας, το χρόνο κοπής, το βάρος και τη γνησιότητα του κάθε νομίσματος πιστεύουμε ότι την αξία του δουκάτου στην Κέρκυρα πρέπει να την προσδιορίσουμε στα 50 άσπρα νέας κοπής (βλ. ενδεικτικά ΙΑΚ., Δ.Σ. (= *Διάφοροι Συμβολαιογράφοι*) b. 5, βιβλ. 4, Ιωάννης Κανακάρης, φ. 19r, 3 Μαρτίου 1514, όπου: *τρία δουκάτα ήτοι έκατον πενήντα άσπρα*, και Not. Teodoro Vragianiti, b. B. 178, φ. 252r, 3 Νοεμβρίου 1566, όπου: *δουκάτα πέντε ήμισι κουρέντε τών Κορυφών προς άσπρα πενήντα*, πρβλ. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, ό.π., σ. 238, εγγρ. 19). Στα περισσότερα ωστόσο αρχειακά έγγραφα που έχουμε υπόψη η αντιστοιχία δουκάτου και άσπρου από το 1514 ως το 1555 περίπου παρουσιάζεται να είναι 1/40 (ΙΑΚ., Δ.Σ., b. 5, βιβλ. 4, Ιωάννης Κανακάρης, φ. 19r, 31 Μαρτίου 1514 όπου: *δουκάτα ένδεκα προς άσπρα σαράντα τó καθέν*, Not. Petro Srongo, b. Σ. 148, φ. 259v, 7 Ιανουαρίου 1546, όπου: *δουκάτα δέκα προς άσπρα σαράντα τó καθέν*, Not. Petro Vragianiti, b. B. 176, filza 1, φ. 259r 20 Ιανουαρίου 1555, όπου: *δουκάτα δώδεκα προς άσπρα σαράντα τó καθέν*). Χωρίς αμφιβολία πρέπει να θεωρήσουμε ότι πρόκειται για υποτιμημένα νομίσματα (παλαιάς κοπής και φθαρμένα) από τα οποία κυκλοφορούσαν πολλά στην Ανατολή (βλ. σχετικά ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, Περί του νομίσματος, ό.π., σ. 38).

Το άσπρο υποδιαίρουταν σε τέσσερα χάλκινα (magir). Βλ. ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, Οι νομισματικές συνθήκες, ό.π., σ. 87). Άλλη υποδιαίρεση του άσπρου, όπως αποκαλύπτει το έγγραφο, ήταν τα τορνέζια. Μάλλον εδώ πρόκειται για τα tornesselli del Levante, χάλκινα νομίσματα που κόπηκαν από τους Βενετούς επί της εποχής του Δόγη Ανδρέα Δάνδολου (1343-1354) κατ' απομίμηση των φράγκικων τορνέζιων, τα οποία ήταν ασημοχάλκινα και είχαν κοπεί στο νομισματοκοπείο της Γλαρέντζας, ίσως πριν ίσως μετά τη συνθήκη του Βιτέρμπο (1267), από τον ηγεμόνα Γουλιέλμο Β΄ (βλ. Δ. ΑΡΤΕΜΗΣ, Το εν Γλαρέντζα νομισματοκοπείον της Αχαΐας, *Νομισματικά Χρονικά* 2 (1973) 37-44). Τα φράγκικα τορνέζια αποτέλεσαν το βασικό νόμισμα συναλλαγών στον ελληνικό χώρο και η παρουσία τους μαρτυρείται μέχρι τα μέσα του 15ου αι. (περισσότερα βλ. Α. ΤΖΑΜΑΛΗΣ, Τα νομίσματα της Φραγκοκρατίας 1184-1566, Αθήνα 1981,

σ. 70 77-78, 121-122, 129). Η κοπή των *torneselli* συνεχίστηκε μέχρι τα χρόνια του Δόγη Φραγκίσκου Βενιέρ (1554-1556), αλλά η κυκλοφορία τους συνεχίστηκε για έναν ακόμη αιώνα επειδή προτιμούνταν από το εμπορικό κοινό ως μικρά και εύχρηστα στις καθημερινές συναλλαγές. Το νόμισμα εξάλλου, όπως η ονομασία του υπονοεί, εξυπηρετούσε αποκλειστικά και μόνο το εμπόριο της Ανατολής [βλ. σχετικά Κ. ΧΑΤΖΙΩΤΗΣ, Τα νομίσματα της Ενετοκρατούμενης Κρήτης, *Νομισματικά Χρονικά* 3 (1974) 40-41, Α. ΤΖΑΜΑΛΗΣ, Νομίσματα του ελληνικού χώρου (1184-1976), Αθήνα 1977, σ. 99 και ο ΙΔΙΟΣ, Τα νομίσματα της Φραγκοκρατίας, ό.π., σ. 75-78]. Δεν έχουμε σαφή τιμή του άσπρου σε *torneselli* αυτή την εποχή στην Κέρκυρα. Θα προσπαθήσω όμως να την προσεγγίσω με γνώμονα στοιχεία της βιβλιογραφίας και υπολογισμούς βάσει άλλων νομισματικών μονάδων.

Σε πίνακα του νομισματικού συστήματος των Ιπποτών της Ρόδου, 1 άσπρο ισοδυναμούσε με 16 *torneselli* και αντίστοιχα το δουκάτο με 20 άσπρα και 320 *torneselli* (ΤΖΑΜΑΛΗΣ, Τα νομίσματα της Φραγκοκρατίας, ό.π., σ. 147). Ωστόσο δεν μπορούμε να υπολογίσουμε αντίστοιχα, με βάση αυτόν τον πίνακα, τα νομίσματα της εποχής για την οποία μιλάμε, οπότε το δουκάτο στην Κέρκυρα ισοδυναμεί με 50 ή 40 άσπρα, γιατί τα νομίσματα έχουν υποστεί διαδοχικές υποτιμήσεις, διατιμήσεις, αναπροσαρμογές και νοθείες. Έτσι θα στηριχτώ στον πίνακα του νομισματικού συστήματος της Κρήτης αυτή την εποχή (ΧΑΤΖΙΩΤΗΣ, ό.π., σ. 40), υπολογίζοντας ότι αφού 1 δουκάτο = 7,20 λίρες και 1 λίρα = 240 *tornesi* (*torneselli*), άρα 7,20 λίρες αντιστοιχούσαν με 60 άσπρα ή 1730 *tornesi* περίπου. Το άσπρο λοιπόν ισοδυναμούσε με 30-35 περίπου *tornesi*. Έτσι λοιπόν τα 18 *τορνέζια* (*τουρνέσια*) του εγγράφου ισοδυναμούσαν περίπου με μισό και κάτι παραπάνω του άσπρου. Το ποσό βέβαια θα μπορούσε να θεωρηθεί πολύ μικρό αν κρίνει κανείς από την τιμή των αγαθών στην Κωνσταντινούπολη 80 χρόνια αργότερα (1600) όταν δηλ. το δουκάτο αντιστοιχούσε με 120 άσπρα, τα διπλάσια δηλαδή και με το 1 άσπρο αγόραζε κανείς 200 δράμια ψωμιού. Την εποχή για την οποία μιλάμε που η αντιστοιχία τζεκινιού - άσπρου ήταν 1/60 η ίδια ποσότητα ψωμιού ετιμάτο με μισό άσπρο. Δεν μπορούμε ωστόσο τα πράγματα να τα δούμε έτσι, αφ' ενός γιατί υπάρχει απόσταση χρόνων και αφ' ετέρου γιατί μεσολάβησαν διάφορες διατιμήσεις, αναπροσαρμογές, ανατιμήσεις, ανατροπές ισοτιμιών και νομισματικών αντιστοιχιών, υποτιμήσεις με διαφορετικό ρυθμό από τόπο σε τόπο και με μεγάλες, ως εκ τούτου, διακυμάνσεις στην κίνηση των τιμών (βλ. ΑΣΔΡΑΧΑΣ, ό.π., σ. 30-34).

Η αντιστοιχία του άσπρου και του υπέρπυρου, σύμφωνα με τις ενδείξεις των αρχειακών εγγράφων που έχουμε υπόψη, είναι 1/2 για τις δύο πρώτες,

τουλάχιστον δεκαετίες του αιώνα αυτού (ενδεικτικά ΙΑΚ., Δ.Σ., β. 5, βιβλ. 4, Ιωάννης Κανακάρης, φ. 13r, 9 Μαρτίου 1514). Στα μέσα όμως περίπου του αιώνα αυτού η αντιστοιχία αυτή διαταράσσεται και παρατηρείται ότι έχει διαμορφωθεί στην τιμή 1/5 το 1549 (ενδεικτικά ΙΑΚ., Not Petro Vragianiti, b. B. 176, filza 1, φ. 244v, 15 Απριλίου 1560). Στα δύο παραπάνω τελευταία έγγραφα υπάρχει για το υπέρπυρο ο προσδιορισμός *τῶν Κορυφῶν*, πράγμα που μας οδηγεί σε προηγούμενη άποψη, που διατυπώθηκε εδώ, ότι στην Ανατολή κυκλοφορούσαν υποτιμημένα νομίσματα. Για το υπέρπυρο βλ. και παρακάτω σ. 171. Αλλά βέβαια εκεί που κυρίως πρέπει να αποδοθεί η ανατροπή αυτή των δύο παραπάνω νομισματικών αντιστοιχιών είναι στο πολεμικό γεγονός που τάραξε το Μεσογειακό κόσμο εκείνη την εποχή, δηλαδή στον Γ΄ βενετοτουρκικό πόλεμο (1537-1541), βλ. Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ιστορία του Νέου Ελληνισμού, τ. Γ΄, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 143-170.

Με τον εκλαϊκευμένο όρο φλουρί ή φλωρί(ον) χαρακτηρίζεται στο νεοελληνικό κοινό, όπως είναι γνωστό, κάθε χρυσό νόμισμα. Τα βασικότερα χρυσά νομίσματα του ελληνικού χώρου την εποχή που μιλάμε, ήταν το *ducato d'oro* ή *zechino* της Βενετίας και το *fiorino d'oro*, το αντίστοιχο του δουκάτου χρυσό νόμισμα της Φλωρεντίας, το οποίο είχε κοπεί το 1525 και από το 1422 περίπου είχε αρχίσει να κυκλοφορεί, με άδεια του Σουλτάνου, και στην Ανατολή (βλ. EL. ASHTOR, *Levant Trade in the Later Middle Ages*, New Jersey 1983, σ. 138). Για το *fiorino* βλ. ειδικά τη μελέτη του CARLO CIPOLLA, *La moneta a Firenze nel Cinquecento*, Bologna 1987. Στο έγγραφό μας εξ αιτίας βεβαίως της βενετικής επικυριαρχίας αλλά και της επιβεβαιωμένης ονομασίας του *zechino* ως φλωρίου ή φλωρίνιου (ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Περί του νομίσματος εν Ελλάδι*, ό.π., σ. 44) πρόκειται πιθανώς για το βενετικό χρυσό δουκάτο ή τζεκίνι. Για το νόμισμα βλ. GRIERSON, ό.π., σ. 77-97.

Το δουκάτο κόπηκε στη Βενετία το 1284 κατ' απομίμηση του *fiorino d'oro* και κυκλοφόρησε ευρέως στην Ανατολή και τη Δύση μέχρι την πτώση της Βενετικής Δημοκρατίας με μικρότερη βέβαια κίνηση στις εμπορικές συναλλαγές στους δύο τελευταίους αιώνες εξ αιτίας της εμφάνισης του γροσίου και του σκούδου στους δύο κόσμους.

Την εποχή που εξετάζουμε το δουκάτο ισοδυναμούσε με 7,20 λίρες, σύμφωνα με διατίμηση της 12/11/1515 (πρβλ. ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Περί του νομίσματος εν Ελλάδι*, ό.π., σ. 38), ενώ το *fiorino* σταθερά από το 1502 ως το 1530 με 7 λίρες (πρβλ. CIPOLLA, ό.π., σ. 35-36). Υποπολλαπλάσια του δουκάτου στην Κρήτη, για το νομισματικό σύστημα της οποίας, τον 16ο αι. υπάρχει δημοσιευμένο υλικό, εκτός από τη λίρα ήταν η *πέρπερα* (υπέρπυρον), τα *σολδίνια* και τα *τορνέσια* (1 δουκάτο ή *zechino* = 24 1/2

πέρπερες = 784 σολδίνια = 313 τοννεσέλλι). Πρβλ. ΧΑΤΖΙΩΤΗΣ, Τα νομίσματα, ό.π., σ. 40-41. Τα υποπολλαπλάσια του fiorino αντιστοιχά στη Φλωρεντία, τον ίδιο αιώνα, ήταν εκτός από τη λίρα, τα soldi και τα dennari piccioli δηλ. 1 fiorino = 7 λίρες = 140 soldi = 1680 dennari piccioli. Οι τιμές ωστόσο αυτές θα ήταν διαφορετικές για την αγορά της Ανατολής. Στην Κέρκυρα, οι πληροφορίες αναφέρουν, την ύπαρξη χρυσών και αργυρών τζεκινίων τον 16ο αι. Βλ. ενδεικτικά ΙΑΚ., Not. Mattio Parastati, b. Π. 187, φ. 40r (1548), Not. Teodoro Vragianiti, b. B. 178, φ. 383r (16 Μαρτίου 1567), Not. Fotio Palatiano, b. Π. 41, φ. 231r (3 Μαΐου 1573).

Για την ισοτιμία του αργυρού τζεκινιού με άλλα νομίσματα της εποχής δεν έχω, αυτή τουλάχιστον τη στιγμή, στοιχεία, αφού οι πηγές μου δεν προσδιορίζουν αντιστοιχίες του. Εκείνο που μπορεί να σημειωθεί σχετικά και μάλλον προς σύγκριση είναι ότι με 5 αργυρά τζεκινία στην Κέρκυρα το 1573 αγόραζε κανείς 10 μέτρα κρασί ενώ με τρία, 6 ξέστες λάδι. ΙΑΚ., Not. Fotio Palatiano, b. Π. 41, φ. 231r. Οι πηγές αποκαλύπτουν ότι 4 τζεκινία το 1581 ισοδυναμούσαν με 36 λίρες, δηλ. το 1 τζεκινί ήταν ίσο προς 9 λίρες, και λίγο αργότερα το 1601 (24 Ιουνίου) 2 χρυσά τζεκινία προς 11 1/2 άσπρα το καθένα (αντιστοιχά ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, ό.π., σ. 243, έγγρ. 26 και ΙΑΚ., Not. Nicolo Petrici, b. Π. 213 φ. 188v). Για τη δεύτερη περίπτωση μπορούμε, νομίζω, ανεπιφύλακτα να θεωρήσουμε ότι πρόκειται για χρυσά τζεκινία παλαιάς κοπής άρα υποτιμημένα, όσο για την πρώτη η υπερτίμηση αυτή μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Πάντως το ποσό των 13 χρυσών νομισμάτων (φλωρίων) του χρέους, για το οποίο γίνεται λόγος στο έγγραφό μας, δεν είναι ευκαταφρόνητο, αν κρίνουμε από το γεγονός ότι ο μισθός του δημοσίου διδασκάλου της Κέρκυρας, λίγα χρόνια αργότερα, το 1546, αντιστοιχούσε σε 80 δουκάτα το χρόνο (ΖΑΡΙΑΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος).

¹⁸. *στερίδιον*: Προφανώς η λέξη από το ρήμα στερρώ, αποστερρώ. Εδώ έχει τη σημασία του υπόλοιπου.

²⁰. *δυνάμει κυριώτητος... και τὰ ἐξῆς*: Τυπική νομική ορολογία στα συμβόλαια αγοραπωλησιών. Με αυτό το τρόπο δηλώνεται ότι κατοχυρώθηκε η κυριότητα του αγοραστή επί του αγορασμένου ακινήτου.

²¹. *εἰς νομῆ... διὰ κονδηλίου*: Ανορθόγραφα η λέξη κονδύλιον. Για τους βυζαντινούς η λέξη σήμαινε το γραφικό κάλαμο. Και εδώ, σύμφωνα με την ίδια σημασία, σε πιο ελεύθερη απόδοση, δηλώνεται η έγγραφη συμφωνία. Ο όρος απαντά σε πολλά συμβολαιογραφικά έγγραφα του ΙΑΚ (πρβλ. για το ίδιο ΖΑΡΙΑΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος).

²⁹. *παπὰ κύρ Δημήτριος Σπειρῆς*: Ίσως πρόκειται για μέλος της οικογένειας του μετέπειτα Μ. Πρωτοπαπά Κερκύρας (1556-1572) Αντωνίου Σπυρῆ, επίσης ιερωμένου, (ΖΑΡΙΑΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος).

²⁹ *κὺρ Μπενεβίτης Μαυροκέφαλος*: Το οικογενειακό αυτό όνομα δε συγκαταλέγεται στο *libro d' oro* της Κέρκυρας. Με το επώνυμο αυτό απαντούν τον 16ο αιώνα οι ζωγράφοι (*pittori*) Ηλίας και Λέων (ΙΑΚ., αντίστοιχα Not. Nicolo Rarturo b. P. 17, φ. 100r, Δ.Σ. b. 1, βιβλ. 9, Πέτρος Καβάσιλας, φ. 33v και Not. Michele Glava, b. Γ. 55, φ. 140v).

ΕΓΓΡΑΦΟ 3

ΙΑΚ, Not Pietro Spongo, b. Σ. 148, φ 6^v, Κέρκυρα 1523, 30 Απριλίου.

Περίληψη

Το έγγραφο αυτό αποτελεί την επικύρωση του προικοσυμφώνου του Ιακώβου Τριβώλη από την πεθερά του Καλούλα σύζυγο του ποτέ Μιχάλη Αυλωνίτη. Η Καλούλα πιστοποιεί στον πληρεξούσιο του γαμπρού της Αντώνιο Μπελάντα ότι, ό,τι υποσχέθηκε τις παρελθούσες ημέρες ενώπιον του συντάξαντος το προικοσύμφωνο συμβολαιογράφου ιερέα Παύλου Αυλωνίτη και του μάρτυρα Αντωνέλου Μπελάντα, να δώσει ως προίκα στην κόρη της Μαργιέτα, είναι αληθές και θα τηρηθεί. Το παρόν έγγραφο γράφτηκε από το νοτάριο Πέτρο Σπόγγο στο εργαστήριό του και όχι στο σπίτι της Καλούλας όπου έγινε η πιστοποίηση του συνυποσχετικού γιατί, όπως βεβαιώνει ο ίδιος ο νοτάριος, την ημέρα αυτή (30 Απριλίου) εκεί τελέστηκαν οι γάμοι του Τριβώλη και της Μαργιέτας Αυλωνίτη.

αφγκ' ημέρα έσχάτη τοῦ Ἐπριλίου μηνός ἰνδικτιόνος ἰα ἔσωθεν οἰκίας τῆς κληρονομίας τοῦ ποτέ /² μισέρ Νικολάου τοῦ Κωτάχη, ἐν τῷ ἐμπορίῳ τῶν Κορυφῶν εἰς τὴν ἐνορίαν μονῆς τοῦ Ἁγίου /³ Ἀθανασίου τῆς κοινώτητος Κορυφῶν ἐν ἣ οἰκεῖ τὴν σήμερον ἢ κυράτζα Καλούλα συμβία /⁴ τοῦ ποτέ μισέρ Μιχάλη τοῦ Αὐλωνίτου, ἢ εἰρημένη κυράτζα Καλούλα παροῦσα σωματικῶς /⁵ ἔκουσίᾳ αὐτῆς βουλῆ καὶ θελήσει ὁμολόγησεν καὶ εἶπεν οὕτως ὅτι βεβαιώνει τὴν προῖκαν πᾶσα ἣν ἐτάξατο τὰς παρελθούσας ἡμέρας πρὸς τὸν μισέρ Ἰάκωβον Τριβώλην /⁶ γαμβρὸν αὐτῆς, διὰ ὄνομα τῆς κυράτζας Μαργιέτας θυγατρὸς μὲν αὐτῆς /⁷ συμβίας δὲ τοῦ εἰρημένου μισέρ Ἰακώβου, γεγραμμένη παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου /⁸ ἱερέως κὺρ Παύλου τοῦ Αὐλωνίτου, ὡς λέγω, καὶ παρὰ μισέρ Ἀντωνέλου τοῦ Μπελάντα, /⁹ νὰ ἔχη τὸ ἰσχυρὸν καὶ βέβαιον εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα, ὡς εἰς τὸ ρηθὲν /¹⁰ ἔγγραφον διαλαμβάνεται, ἀπαραλλάκτως καὶ διὰ σιγουρώτητος τοῦ εἰρημένου /¹¹ μισέρ Ἰακώβου διὰ τὴν ρηθεῖσαν προῖκα ἣν ἐτάξατο ἢ εἰρημένη κυράτζα /¹² Καλούλα ὡς ἄνωθεν, ὡς ἐκείνη ἦτις

ἔστι χήρα καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς /¹³. Ὑπόσχεται αὕτη σωματικῶς καὶ ὄλην τὴν προῖκα αὐτῆς ἔτι δέ, καὶ ὄλον /¹⁴ τὸ δημησόριον αὐτῆς καὶ τὰ ἕτερα παντοῖα αὐτῆς ἀγαθὰ παρόντα /¹⁵ καὶ μέλλοντα ὁμοίως καὶ τὰ παντοῖα αὐτῆς δικαιώματα, ὅσα ἔχει, /¹⁶ ἐκ παντὸς τρόπου διὰ τελείαν ἀποπληρωμὴν ἐὰν ποτὲ τῷ καιρῷ /¹⁷ ἤθελεν ἐναντιωθεῖ τις ἄνθρωπος τὸν εἰρημένον μισερ Ἰάκωβον διὰ τὴν ρηθεῖσαν /¹⁸ προῖκα διὰ τινος τρόπου δικαίου, εἴτε ἀδίκου. Ἔτι δὲ καὶ ὁ παρὼν καὶ προδηλωθεὶς /¹⁹ μισερ Ἀντώνιος ὁ Μπελάντας, μένει εὐχαριστημένος ὡς ἄνωθεν /²⁰ καὶ διὰ μειζωτέραν ἀσφάλειαν εἴτε σιγουρώτητος τοῦ εἰρημένου μισερ Ἰακώβου διὰ τὴν ρηθεῖσαν προῖκα αὐτοῦ ὡς ἄνωθεν, σωβαίνει καὶ αὐτὸς κόντρα /²¹ ἐγγυητῆς πρὸς τὸν εἰρημένον μισερ Ἰάκωβον καὶ ὑπόσχεται καὶ αὐτὸς σωματικῶς /²² καὶ τὰ παντοῖα αὐτοῦ ἀγαθὰ ὡς ἄνωθεν καὶ οὕτως ὁμολόγησαν, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ ὑπογεγραμμένου ναταρίου καὶ τῶν κάτωθεν ἰδιοχείρως /²³ ὑπογεγραμμένων μαρτύρων. Οὐχ ἐγράφη δὲ ἡ παροῦσα γραφὴ ἐν τῇ ἀναγεγραμμένῃ οἰκίᾳ διότι τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐποίησαν τοὺς γάμους αὐτῶν ἀλλὰ διὰ θελήσεως καὶ καταδοχῆς τῶν ρηθέντων δύο μερῶν, ἔγραψα αὐτὴν /²⁴ ὅν εἰς τὸ ἐμὸν ἐργαστήριον ἀπαρράλλακτως τῶν λόγων αὐτῶν ὡς ἄνωθεν ἐνώπιον τῶν εἰρημένων /²⁵ μαρτύρων, οἵτινες διὰ μειζωτέραν ἐνδειξιν τῶν εἰρημένων δύο μερῶν ἰδιοχείρως ὑπέγραψαν /²⁶ δηλαδῆ, κύρ Νικόλαος Χρυσοβελώνης καὶ κύρ Ἰωάννης ὁ Ἀγαπητός.

ΣΧΟΛΙΑ

²⁻³. ἐνορίαν μονῆς Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς κοινώτητος Κορυφῶν: Πρόκειται για τον μη σωζόμενο σήμερα ναό του Αγίου Αθανασίου στον ομώνυμο λόφο έξω από το κάστρο (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ, ὀ.π., σ. 198).

³⁻⁴. Καλούλα συμβία τοῦ ποτὲ Μιχάλη Αὐλωνίτη: Ο Μιχάλης αὐτός, σύμφωνα με τον ΚΑΤΣΑΡΟ (ὀ.π., τ. 2, σ. 137), ἦταν γιος του ευγενῆ Κερκυραίου Γιαννούνη Αὐλωνίτη καὶ θεῖος του γνωστοῦ ιερέα του Αγίου Γεωργίου της Βενετίας (1551-1557) Θωμά Αὐλωνίτη, παππού του περιώνυμου Θωμά Φλαγγίνη (1579-1645). Βλ. ΑΘ. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ, Η Φλαγγίνειος Σχολή της Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 36, ὅπου καὶ ἡ βιβλιογραφία. Κατὰ τον ΚΑΤΣΑΡΟ (ὀ.π., σ. 137-138) ο Μιχάλης ἦταν ὁ δευτερότοκος γιος του Γιαννούνη. Τα ἄλλα του ἀδελφία ἦταν ὁ Απόστολος, ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Γεώργιος. Τον τελευταῖο τον βρίσκουμε να ασκεῖ το ἐπάγγελμα του συμβολαιογράφου Κερκύρας στην περιοχή της Γαρίτσας. Οἱ σωζόμενες σήμερα στο ΙΑΚ συμβολαιογραφικὲς του πράξεις περιέχονται σε 9 φύλλα καὶ καλύπτουν τὴν περίοδο ἀπὸ 9 Μαΐου 1526 ὡς 23 Σεπτεμβρίου 1529. Το νοτάριο αὐτὸ με τὴν ωραία γραφὴ σκοπεύω σύντομα να ἐκδώσω.

Στο σημεῖο αὐτὸ, θέλοντας να διαλευκάνω, ὅσο εἶναι δυνατόν ἀπὸ τα

στοιχεία που διαθέτω, τους προγόνους του ιδρυτή της Φλαγγινείου Σχολής, επισημαίνω ότι επειδή σε συμβολαιογραφική πράξη των αρχείων της Βενετίας (στο εξής ASV) του έτους 1574 (21 Οκτωβρίου) ο ιερέας Θωμάς Αυλωνίτης, ο παππούς του Φλαγγίνη, αναφέρεται ως γιος του ποτέ Πέτρου Αυλωνίτη (ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος) οι άμεσοι πρόγονοι του Φλαγγίνη δεν πρέπει να προέρχονται από τον Απόστολο Αυλωνίτη όπως ισχυρίζεται ο ΚΑΤΣΑΡΟΣ (ό.π., σ. 137) αλλά από άλλο κλάδο της οικογένειας Αυλωνίτη, μια που, ως γνωστό, στην Κέρκυρα υπήρχαν πολλοί, από το 1474, με το επώνυμο αυτό. Και πράγματι οι συμβολαιογραφικές πράξεις του ΙΑΚ, αποκαλύπτουν τους Βασίλη (διαθήκη της συζύγου του Ζαμπέτας το 1522, Not., Petro Spongo, b. Σ. 146, φ. 6r), Φράγκο το 1545 (Not., Antonio Metaxan, b. M. 184, φ 139r), Ματθαίο (προικώο της κόρης του Κιάρας το 1553, Not., Antonio Metaxan, b. M. 186, φ. 45r-46v), Παύλο (εδώ έγγρ. 3) και τον ιερέα Θωμά. Γι' αυτόν βλ. όσα αναφέρονται από τον ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, (ό.π., σ. 36) και τη ΖΑΡΙΔΗ, (Αλέξιος Ραρτούρος). Ο Θωμάς αυτός πρέπει να γεννήθηκε στις αρχές του 16ου αι. αφού το 1527 (17 Δεκεμβρίου) ήδη μνημονεύεται ως ιερέας (ΙΑΚ., Not. Δ.Σ. b. 7, βιβλ. 3, Γεώργιος Αυλωνίτης, φ. 1v). Ο πατέρας του Πέτρος ήταν ιερέας και ιερουργός του Αγίου Δημητρίου που βρισκόταν μέσα στο κάστρο (ΙΑΚ., Not. Manoli Τοχιότι, b. T. 11, φ. 18r, 16 Αυγούστου 1512). Ο Θωμάς πέθανε έχοντας το αξίωμα του σακελλιώνας του Ιερού Τάγματος της Κέρκυρας το 1569, αξίωμα στο οποίο είχε εκλεγεί το 1566 (ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος). Το 1550 (8 Απριλίου) ήταν και πάλι υποψήφιος στο ίδιο αξίωμα μαζί με τους ιερείς Ματθαίο Ροξόπουλο, Νικόλαο της Σπηλιώτισσας, Δημήτριο Βάλμη και Ιωάννη Ραρτούρο (ΙΑΚ., Mensa Arcivescovile Greca, b. 3, filza 3, φ. 77r). Αξίζει, επί πλέον να σημειώσω εδώ ότι ο ιερέας Θωμάς προτού να αναχωρήσει για τη Βενετία το 1544 και το 1549 μνημονεύεται ως ιερουργός και διαχειριστής της περιουσίας της μονής του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου στη Γαρίτσα της Κερκύρας (ΙΑΚ., Not., Petro Spongo, b. Σ. 148, φ. 223r και Not. Petro Vragianiti, b. B. 176, filza 2, φ. 331v, 9 Ιουλίου), πράγμα που μεταθέτει την οικοδόμηση του ναού τουλάχιστον 40 χρόνια πριν από την ως τώρα γι' αυτή επικρατούσα άποψη (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ, ό.π., σ. 216) και επιβεβαιώνει την πληροφορία του παραπάνω ερευνητή ότι ο ναός ήταν ιδιοκτησίας του Αυλωνίτη. Από ένα άλλο έγγραφο του 1549 (26 Δεκεμβρίου), όπου μαρτυρείται ότι ο ιερέας Θωμάς είχε γαμβρό τον *μισέρ Κόμητο* και στο όνομα εκείνου πακτώνει χωράφι που είχε δώσει ως προίκα προφανώς σε άγνωστη σε μας κόρη του, αποδεικνύεται ότι ο Θωμάς πηγαινοερχόταν στη Βενετία.

⁸ *μισέρ Αντωνέλου του Μπελάντα*: Πιθανότατα γιος του Νικολάου Bellanda ενός από τα τρία μέλη της πρώτης, το 1473, κερκυραϊκής πρεσβείας

στη Βενετία (ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Παρτούρος, όπου και για άλλα μέλη της οικογένειας).

¹⁴. *δημησόριον*: Βενετική λέξη *dimissoria* = quello che la donna possiede oltre la sua dote, πρβλ. G. BOERIO, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia 1856, σ. 238. Στην ελληνική ερμηνεύεται ως εξώπρoικη περιουσία.

²³. *οὐχ ἐγγράφη... διότι τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐποίησαν τοὺς γάμους αὐτῶν*: Η πληροφορία του εγγράφου είναι σαφής. Ο γάμος του Ιακώβου Τριβώλη με τη Μαριέτα Αυλωνίτη τελέστηκε την εσχάτη (30) Απριλίου του 1523, την ίδια δηλαδή ημέρα που συντάχθηκε το έγγραφο. Ο E. RIZO RANGABÈ (*Livre d' or de la Noblesse Ionienne*, Corfou-Athenes 1925, σ. 254-255) διάβασε λανθασμένα τη χρονολογία του εγγράφου αντί εσχάτη Απριλίου 1523 σε 26 Απριλίου 1526. Ωστόσο δεν παρερμήνευσε, όπως ισχυρίζεται ο ΚΑΚΛΑΜΑΝΗΣ (Τριβώλης - Δεφαράνας - Βεντράμος, ό.π., σ. 150 και σημ. 43) την πληροφορία του εγγράφου ότι ο γάμος έγινε την ίδια ημέρα που συντάχθηκε το έγγραφο.

²⁶. *κὺρ Νικόλαος Χρυσοβελάνης*: Το επώνυμο μνημονεύεται σε έγγραφο του ΙΑΚ το 1498 (ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Παρτούρος).

²⁶. *κὺρ Ἰωάννης Ἀγαπητός*: Το οικογενειακό αυτό όνομα δεν αναφέρεται στους γνωστούς καταλόγους των κερκυραϊκών οικογενειών. Ωστόσο έχουμε υπόψη μας τον 16ο αϊ., εκτός από τον Ιωάννη του εγγράφου, άλλα δύο συνεπώνυμα πρόσωπα, τον Πέτρο, που ήταν συμβολαιογράφος και οι πράξεις του, από τις 11 Φεβρουαρίου 1514 ως τις 19 Ιουνίου 1515, σώζονται στο φάκελο 4 της αρχαιακής σειράς *Διάφοροι Συμβολαιογράφοι* (πρβλ. εδῶ Δ.Σ.), και τον Κωνσταντίνο που ήταν ιερέας, μέλος του Ιερού Τάγματος Κερκύρας (ΙΑΚ., *Mensa Arcivescovile Greca*, b. 3, filza 3, φ. 75r, 28 Μαΐου 1559).

ΕΓΓΡΑΦΟ 4

ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 147, φ. 107^v, Κέρκυρα 1529, 15 Φεβρουαρίου

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Τριβώλης, σύμφωνα μ' αυτό το έγγραφο, αγοράζει από τον Θεόδωρο Μωραϊτή αμπέλι προς 60 υπέρπυρα της Κέρκυρας τα οποία και εξοφλεί. Το αμπέλι αυτό είναι όμορο με άλλο χωράφι του Ιακώβου στην περιοχή του Καταντζάρου.

Τῆ αὐτῆ ἔσωθεν ἐργαστηρίου ἐμοῦ τοῦ ὑπογεγραμμένου νοταρίου ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Κορυφῶν κὺρ Θεοχάρης /² ὁ Μωραϊτῆς παρὰν ὁμολόγησεν

ὅτι ἐσυμφώνησεν μετὰ τοῦ παρόντος μισερ Ἰακώβου τοῦ Τριβώλη /³ καὶ ἐπώλησεν πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους καὶ διαδόχους ἀπὸ τὴν /⁴ σήμερον καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα χωράφι ἀμπελόφυτον αὐτὸ ὃ ἔχει ἐν τῇ περιοχῇ /⁵ τοῦ Καταντζάρου συνέγγυς τῶν πραγμάτων τοῦ εἰρημένου μισερ Ἰακώβου συντρόφου /⁶ μετὰ πάντων δένδρων ἐλαϊκά καὶ ἕτερα, ὅσα εἰσὶν ἔσωθεν αὐτοῦ, ἐξ ὁποίου ἀμπελίου ἐστὶν τὸ ἥμισυ τοῦ ρηθέντος Θεοχάρη τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἐστὶ /⁷ τοῦ εἰρημένου μισερ Ἰακώβου, ὡς κύριος ὅστις ἐστὶ τοῦ εἰρημένου τόπου σὺν πασῶν δὲ νομῶν, προνομιῶν, παροχῶν /⁸ καὶ δικαιωμάτων τοῦ ρηθέντος ἀμπελίου καὶ δένδρων. Οὕτως συνεφωνήθησαν καὶ εὐρέθησαν ἦτοι διὰ /⁹ ὑπέρπυρα ἐξήκοντα τῶν Κορυφῶν ὅποια τὰ ἔλαβεν ἐνώπιον ἡμῶν κατὰ τὸ παρὸν καὶ κράζεται /¹⁰ πληρωμένος καὶ εὐχαριστημένος καὶ δέδωκεν πρὸς τὸν εἰρημένον μισερ Ἰακώβον /¹¹ καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους καὶ διαδόχους εἰς τὸ ρηθὲν ἀμπέλιον καὶ δένδρα ἐλαϊκά /¹² δυνάμει κυριώτητος καὶ τέλους ἐλεύθερος τοῦ ποιεῖν ἢ τι δ' ἂν βουληθεῖ πωλεῖν, δουλεύειν, ἀνταλλάσσειν, προξί διδόναι καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ εἰς νομὴν τὸν ἔθεσεν διὰ κονδηλίου /¹³ ὡς τὸ σύνηθες Κορυφῶν. Καὶ ὑπόσχεται ὁ ρηθεὶς κύρ Θεοχάρης καὶ οἱ αὐτοῦ κληρονόμοι καὶ /¹⁴ διαδόχοι καὶ τὰ πάντα αὐτοῦ ἀγαθὰ παρόντα καὶ μέλλοντα τοῦ ὀφείλειν διευθετίζειν /¹⁵ ὁ εἰρημένος μισερ Ἰακώβος καὶ τινὲς αὐτοῦ κληρονόμοι καὶ διαδόχοι διὰ τὸ ρηθὲν ἀμπέλιον καὶ δένδρα τοῦ μέρους αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ἀνθρώπων καὶ ἐναντιότητος αὐτῶν καὶ τὰ ἐξῆς /¹⁶. Ἐνώπιον μισερ Μπατίστα τοῦ Μαρμ... καὶ κύρ Σταματέλου τοῦ Γράμμα.

ΣΧΟΛΙΑ

⁴⁻⁵. ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Καταντζάρου: Ονομασία περιοχῆς του χωριού Κυνοπιάστες της Κέρκυρας. Σε έγγραφο του 1515 (11 Μαρτίου) διαβάζουμε «εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Καταντζάρου λεγομένη εἰς τὴν Δάφνη» ΙΑΚ., Δ.Σ, b. 4, βιβλ. 7, Πέτρος Αγαπητός, φ. 126ν. Το κτήμα αὐτὸ της οικογένειας Τριβώλη που εἶχε ἀμπέλια (ΙΑΚ, Not. Michele Glava, b. Γ. 55, φ. 131r, 25 Ιουλίου 1552), περιήλθε στην κυριότητα των γιων του Ιακώβου Μπένου καὶ Δημητρίου. Το 1552 (15 Ιουνίου) ο Μπένος Τριβώλης ως ἰδιοκτῆτης του υποστατικού στην περιοχή αὐτὴ συμφωνεῖ με τον Νικόλαο Βλάχο ἀπὸ τα Χανιά καὶ του ἀναθέτει τη φύλαξη του κτήματος για ἓνα χρόνο με την υποχρέωση να του δίνει 5 δουκάτα, την τροφή καὶ την ἐνδυμασία του (ΙΑΚ. Not. Michele Glava, b. Γ. 55, φ. 121v). Ἐπίσης σε σχετικὰ ἐγγράφα του 1579 καὶ 1580 (20 Αὐγούστου καὶ 25 Ἀπριλίου ἀντίστοιχα) ἰδιοκτῆτης του ἴδιου κτήματος δηλώνεται ο Δημήτριος (ΙΑΚ., Δ.Σ, b. 3, βιβλ. 4, Δημήτριος Βάρδας, φ. 4r, καὶ 57v). Μάλιστα, ὡς πληροφοροῦν τα δύο

παραπάνω έγγραφα, το κτήμα συνόρευε με κτήματα των επίσης κερκυραίων ευγενών Νικολάου Ροδόσταμου και Αρσενίου Σουβλάκη (βλ. γι' αυτόν παρακάτω σ. 184).

⁹. *υπέρπυρα εξήκοντα τῶν Κορυφῶν*: Το αργυρό υπέρπυρο, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, που αντικατέστησε το 13ο αιώνα το βυζαντινό ασημένιο μιλιάρεσι, ήταν υποδιαίρεση του «χρυσού ιστάμενου» (Π. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΣ, Αλέξιος Α΄ Κομνηνός (1081-1118) μεταρρυθμιστής ή κιβδηλοποιός, *Νομισματικά Χρονικά* 2 (1973) 31 και ΝΙΚΟΛΕΤΟΠΟΥΛΟΣ, Οι νομισματικές συνθήκες, ό.π., σ. 85). Κατά το 16ο αι. στην Κρήτη το νόμισμα αποκαλείται *perpera*, αποτελεί το τρέχον νόμισμα του νησιού και είναι ασημένιο (ΧΑΤΖΙΩΤΗΣ, Τα νομίσματα, ό.π., σ. 42). Η ύπαρξη του ίδιου νομίσματος στην Κέρκυρα μαρτυρείται σε πολλά αρχαιακά έγγραφα με τη διαφορά ότι εδώ η βυζαντινή ονομασία διατηρείται ή τουλάχιστον δεν υπάρχει παραφθορά στη λέξη. Πίνακας με τις τιμές και υποδιαιρέσεις καθώς και τις αντιστοιχίες του με άλλα νομίσματα, αργότερα στα τέλη του 16ου αι. και για το νησί της Κρήτης, δίδεται από τον ΧΑΤΖΙΩΤΗ (ό.π., σ. 42). Δεν είναι γνωστό πόσο οι τιμές αυτές αποκλίνουν από τις τιμές του νομίσματος στην Κέρκυρα την ίδια εποχή και αν η απόκλιση αυτή είναι αμελητέα ή όχι. Ελλείπει όμως άλλων στοιχείων και με την επιφύλαξη ότι οι τιμές δεν αποκλίνουν πολύ από την πραγματικότητα, θα προσπαθήσω να υπολογίσω την αξία των 60 υπερπύρων του εγγράφου με βάση τον παραπάνω πίνακα, αξιολογώντας ταυτόχρονα τις πληροφορίες της τελευταίας χρονολογικά διατίμησης επί της ισοτιμίας των κυκλοφορούντων νομισμάτων που εκδόθηκε από τη Βενετία στην Κεφαλλονιά στις 12/10/1515. Το υπέρπυρο υποδιαιρούνταν σε σολδίνια και τονρέσια. Έτσι τα 60 υπέρπυρα του εγγράφου ισοδυναμούσαν με 1.920 σολδίνια και 7.680 τονρέσια ή 32 λίρες ή 4,4 περίπου *zechini*.

ΕΓΓΡΑΦΟ 5

ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 147, φ. 123^v-124^r, Κέρκυρα 1529, 17 Μαρτίου

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Τριβώλης και ο Τζουάννης Χαλικιόπουλος καλούνται να διαιτητεύσουν σε διαφορά που προέκυψε μεταξύ του Νικολάου Κατζήνα από τη μια μεριά και των Μπατίστα Μαρκέτου και Τζουάννη Λιόπουλου από την άλλη. Η υπόθεση αφορά ένα μαγαζί το οποίο ανήκε στον Νικόλαο Κατζήνα και το οποίο είχε διαθέσει ως αποθήκη εν ονόματι της εμπορικής

συντροφίας που είχε με τους άλλους δύο διάδικους. Όταν διαλύθηκε η συντροφία αυτή ο ιδιοκτήτης της αποθήκης κράτησε μέρος των αποθηκευμένων πραγμάτων και χρήματα έναντι ενοικίου για την αποθήκη. Οι δύο άλλοι αντίδικοι αντιδρούν σ' αυτή την ενέργεια και βεβαιώνουν ότι ποτέ δεν είχε γίνει τέτοιου είδους συμφωνία. Οι διαιτητές αποφασίζουν, αφού εξετάζουν τους αντιδίκους, ο Νικόλαος να επιστρέψει τα χρήματα και τα πράγματα στους δύο άλλους, οι οποίοι οφείλουν να πληρώσουν από κοινού τη διαιτησία. Με ομολογίες τους, κατά χρονολογική σειρά, τα ένδικα μέρη πιστοποιούν, στο τέλος του εγγράφου, ότι συμφωνούν με την απόφαση των διαιτητών.

Τῇ αὐτῇ. Ἡμεῖς Ἰάκωβος Τριβόλης καὶ Ντζουάννης Χαλικιόπουλος ἀρωματᾶριος κριταὶ ἄρμπιτροὶ τῆς κοινότητος /² διαγνώμονες θεμένοι καὶ παρακαλεσμένοι παρὰ μισερ Νικολάου τοῦ Κατζήνα ἀπὸ ἐνὸς μέρους /³ καὶ παρὰ μισερ Μπατίστα Μαρκέτου καὶ μισερ Τζουάννη Λιόπουλου ἀπὸ ἐτέρου ἵνα ἴδωμεν καὶ ἀκούσωμεν πᾶσαν τὴν αὐτῶν /⁴ διαφορὰν, κρίνωμεν καὶ ἀποφασίσωμεν πρὸς αὐτοὺς ἐκ λόγου καὶ ἔργου, ἐνόσω ἢ γνῶσις /⁵ ἡμῶν χωρεῖ, καθὼς δηλοῖ πλατυτέρως παρὰ κομπρομέσου αὐτῶν γεγραμμένου παρὰ χειρὶ νομικοῦ Πέτρου /⁶ τοῦ Σπόνγγου ἡμέρα ἰα τοῦ περασμένου Φεβρουαρίου. Ἐκούσαμεν τὸ ἴδιον τὰ ρηθέντα μέρη πλείστας /⁷ φορὰς καὶ πρωτίναμεν τὴν ἀναζήτησιν τῶν ρηθέντων μισερ Μπατίστα καὶ μισερ /⁸ Ντζουάννη ἀναζητούντες τὸν ρηθέντα μισερ Νικόλαο νὰ τοὺς δώσει /⁸ δουκάτα δέκα ὀκτὼ καὶ τινὰ κρασί, τὸ μέρος αὐτῶν, ὁποῖο λέγουσι ὅτι κρατεῖ /⁹ ὁ ρηθεὶς μισερ Νικόλαος εἰς χεῖρας του ἐκ τὸν λογαριασμὸν τῆς συντροφίας αὐτῶν. Ἐπειτα ἐκζητήσαμεν /¹⁰ καὶ τὸν εἰρημένον μισερ Νικόλαον ἀποκρινόμενος καὶ λέγων οὕτως ὅτι τὰ ὄσα στάμενα /¹¹ ἔχει τῆς ρηθείσης συντροφίας ἐὰν κρατεῖ διὰ τὸ ἐνοίκιον τοῦ μαγαζίου αὐτοῦ εἰς ὁποῖον /¹² εἶχον θεμένα τὰ κρασία τῆς ρηθείσης συντροφίας αὐτῶν καὶ τὰ ἐξῆς δι' ἧς ἀποκρίσεως τοῦ /¹³ ρηθέντος μισερ Νικολάου οἱ ρηθέντες δύο σύντροφοι ἐναντιούμενοι λέγουν ὅτι τὸ εἰρημένον μαγαζίν /¹⁴ τὸ ἔβαλεν ὁ εἰρημένος μισερ Νικόλαος καὶ ἔβαλον ἐν αὐτῷ τὰ ρηθέντα κρασία χωρὶς νὰ πληρώνουν /¹⁵ κανένα ἐνοίκιο, ἀλλὰ διότι ἔβαλον εἰς τὴν αὐτῶν συντροφίαν περισσότερα στάμενα /¹⁶ ἐξ ὧν εἶχον τάξει νὰ βάλει ὁ καθεὶς εἰς τὰ ἰνστρουμένα τῆς εἰρημένης αὐτῶν συντροφίας. /¹⁷ Διαλαμβάνοντες εἶδομεν καὶ τὰ ρηθέντα ἰνστρουμένα τέλος δὲ πάντων /¹⁸ εἶδομεν καὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ εἰρημένου μισερ Μπατίστα, ὄν μεθ' ὄρκου κατὰ τὴν /¹⁹ τάξιν διὰ θελήσεως τοῦ ρηθέντος μισερ Νικολάου ἐπιμελῶς ἠρωτήσαμεν, ἐὰν τὸ εἰρημένο /²⁰ μαγαζὶν τὸ ἔβαλεν ὁ ρηθεὶς μισερ Νικόλαος μὲ ἐνοίκιο ὡς λέγει, ἢ διὰ τὰ ρηθέντα περισσότερα /²¹ στάμενα, ὡς οἱ εἰρημένοι δύο σύντροφοι λέγουσιν. Παρ' αὐτῶν ἐβεβαιώ-

θημεν ὅτι τὸ ρηθὲν /²² μαγαζὴν ὁ εἰρημένος μισὲρ Νικόλαος οὐδὲν τὸ ἔβαλεν διὰ ἐνοικίου ὡς λέγει, ἀλλὰ διὰ /²³ τὰ ρηθέντα περισσότερα στάμενα ἄτινα ἔβαλον οἱ εἰρημένοι δύο σύντροφοι μάλιστα οὐδὲ εἶπε /²⁴ τοῦ εἰρημένου μισὲρ Μπατίστα ἐγὼ βάνω τὸ μαγαζὴν μου χωρὶς κανένα ἐνοίκιο καὶ οὐδὲ /²⁵ ὅτι διὰ τοῦτο ἔβαλα τὰ περισσότερα στάμενα θέλω ἐνοίκιο ὅσο ἔκαμαν τὰ κρασία μέσα εἰς αὐτὸ ἕξ χρόνους καθὼς παρὰ τοῦ /²⁶ (τοῦ) εἰρημένου μισὲρ Μπατίστα μεθ' ὄρκου κατὰ τὴν τάξιν ὡς ἄνωθεν ἐβεβαιώθημεν. /²⁷ Εἰδόντες δὲ τὰ ρηθέντα ἰνστρουμένα καὶ τὰς ἀναζητήσεις καὶ ἀποκρίσεις τοῦ ἐνὸς καὶ ἑτέρου μέρους ἔτι δὲ /²⁸ καὶ τὴν ρηθεῖσαν ἀνακρίβειαν τοῦ ρηθέντος μισὲρ Μπατίστα γεγεννημένης αὐτῆς μεθ' ὄρκου, ὡς ἄνωθεν, ἐνώπιον /²⁹ μισὲρ Ἀληβίζη τοῦ Βήτουλα, τὸ πᾶν ὅπερ εἴχομεν ἰδεῖν καὶ ἐννοήσει καλῶς αὐτὸ ἐννοήσαμεν καὶ βουλόμενοι δοῦναι περὶ τῆς αὐτῆς διαφορᾶς /³⁰ δικαιοσύνη τοῦ εἰρημένου κομπρομέσου αὐτοῦ παρόντες καὶ οἱ δύο προδηλωθέντες κριταὶ ἄρμπιτροι. /³¹ 124 ἔκ μιᾶς βουλῆς καὶ γνώμης διὰ δυνάμεως τοῦ εἰρημένου διοριζόμεν καὶ ἀποφασίζομεν /³² οὕτως: ὅτι ὁ εἰρημένος μισὲρ Νικόλαος νὰ ὀφείλει ἐπιστρέψει καὶ δώσει /³³ πρὸς τοὺς εἰρημένους μισὲρ Μπατίστα καὶ μισὲρ Ντζουάννη τὰ ρηθέντα δουκάτα ὀκτῶ /³⁴ καὶ τὸ μέρος αὐτῶν ἔκ τοῦ εἰρημένου κρασίου ἅπερ λέγουσιν οἱ ρηθέντες ὅτι τοὺς κρατεῖ /³⁵ ὁ εἰρημένος μισὲρ Νικόλαος διὰ τὸ ρηθὲν ἐνοίκιον ὡς ἄνωθεν, ἕξ ὁποίου ἐνοικίου οἱ ρηθέντες μισὲρ Μπατίστα καὶ μισὲρ Ντζουάννης νὰ μείνωσι ἐλεύθεροι ἔκ τὸ εἰρημένο ἐνοίκιο, /³⁶ τὸ δὲ κάταρτον καὶ ἀντέναν ἄτινα λέγουσιν ὅτι ἔχουσιν νὰ εἶναι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν /³⁷ κατακρένοντες τὰ ρηθέντα δύο μέρη νὰ δώσωσι τοῦ ρηθέντος νομικοῦ τὸ καθὲν μέρος. /³⁸ Μαρτίου δύο δὲ οὕτως ἀποφασίσσαμεν καὶ δημοσιεύσαμεν ἐνώπιον τοῦ εὐλαβεστάτου παπᾶ /³⁹ κὺρ Γεωργίου Φλώρου σακελαρίου καὶ μισὲρ παπᾶ Ἀρσενίου Μπούμπλια ἡμέρα 15 ἄ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἀφκθ.

/⁴⁰ Τῆ 15 ἄ τοῦ Ἀπριλίου ὁ ἄνωθεν κὺρ Νικόλαος παρὼν ἤκουσεν τὴν ἄνωθεν ἀπόφασιν, μείνας εὐχαριστημένος εἰς αὐτὴν καὶ βεβαιῶν αὐτὸ νὰ ἔχει τὸ ἰσχυρὸν ὡς ἄνωθεν, /⁴¹ τὸ δὲ ἄνωθεν χρεωστικὸν ὑπόσχεται νὰ τὸ δώσει στρεφόμενος ὁ γρίπος αὐτοῦ εἰς τὴν παροῦσα πόλιν ἔκ τὸ παρὸν ταξίδι καὶ οὕτως ὁμολόγησαν. Μάρτυρες μισὲρ Στεφανῆς Ρανιέρης καὶ κὺρ Γερόλιμος ὁ Πολίτης.

/⁴² Στην ὡα: ἀφλγ ἡμέρα στ τοῦ Μαΐου ὁ ἀναγεγραμμένος μισὲρ Μπατίστα παρὼν ὁμολόγησεν ὅτι κρᾶζεται πληρωμένος καὶ εὐχαριστημένος ἔκ τοῦ ἀναγεγραμμένου μισὲρ Νικολάου διὰ τὸ ὅσον εἶχεν λαβεῖν ἕξ αὐτοῦ /⁴³ ὡς ἄνωθεν διαλαμβάνεται. Καὶ οὕτως ὁμολόγησαν. Μάρτυρες μισὲρ /⁴⁴ Ντζουάννης Χαλικιόπουλος καὶ μισὲρ Ντζόρτζης ὁ Πολίτης. /⁴⁵ Ὅμοίως κρᾶζεται πληρωμένος καὶ διὰ ὄνομα /⁴⁶ τοῦ ἄνωθεν μισὲρ Ντζουάννη υποσχόμενος δοῦναι /⁴⁷ αὐτὸ ὑπὲρ ἐκείνου.

^{13/} ρηθέντος μισέρ Νικολάου in margine ^{25/} ὅτι διὰ τοῦτο ἔβαλα τὰ περισσότερα στάμενα in margine ^{29/} μισέρ Ἐληβίζη τοῦ Βήτουλα in margine.

ΣΧΟΛΙΑ

^{1.} *Ντζουάννης Χαλικιόπουλος ἀρωματάριος*: Η οικογένεια Χαλικιόπουλου περιλαμβάνεται ανάμεσα στις ευγενείς κερκυραϊκές οικογένειες (ΣΠ. ΘΕΟΤΟΚΗΣ, Αναμνηστικόν Τεύχος της Πανιονίου Αναδρομικής Εκθέσεως, εν Κερκύρα 1914, σ. 36). Ένας κλάδος της οικογένειας Αυλωνίτη ήλθε σε επιμεξία με την οικογένεια Χαλικιόπουλου (οίκος Αυλωνίτη - Χαλικιόπουλου). Συνεπώνυμα μέλη της από τον 15ο αι. βλ. στους Ζ. ΤΣΙΡΠΑΝΗ, Το κληροδότημα του καρδινάλιου Βησσαρίωνος, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 81 και σημ. 2, Ι. ΧΑΣΙΩΤΗ, Οι Έλληνες στις παραμονές της ναυμαχίας της Ναυπάκτου, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 100, 199. Στην Κέρκυρα κατά τον 16ο αι. μέσα από τα συμβολαιογραφικά έγγραφα αναδεικνύονται διάφορα πρόσωπα με το επώνυμο Χαλικιόπουλος, ιερείς, ιδιοκτήτες ακινήτων και δραστήρια μέλη της κερκυραϊκής κοινότητας. Σημειώσαμε: τον Γεώργιο, ο οποίος αναφέρεται ήδη το 1514 (10 Απριλίου) ως ιδιοκτήτης της ομώνυμης λίμνης στο Πέραμα (ΙΑΚ, Δ.Σ., b. 4, βιβλ. 7, Πέτρος Αγαπητός, φ. 23r), τον Φράγκο, (ΙΑΚ, Not. Antonio Metaxan, b. M. 184, φ. 36v, 1545, Not. Michele Glava, b. Γ. 55, φ. 89v, 370r), τον Μάριο (Not. Teodoro Vragianiti b. 176 φ. 18r, 1565), τον ιερέα Δήμο και την κόρη του Λούγρω της οποίας σώζεται η διαθήκη (Not. Nicolo Rartouro, b. P. 17, filza 2, φ. 93r, 1582), τον ιερέα Αλέξιο (ΙΑΚ, Not. Zaccaria Metaxan, b. M. 192, φ. 546r-v και ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος), τον ιερέα Αλοΐζιο (ΙΑΚ, Not. Leonardo Vrissinioti, b. B. 208, φ. 88r-v, 1576, 9 Ιουλίου), τους αδελφούς Σπυρίδωνα και Αλέξανδρο (ΙΑΚ, Not. Nicolo Rartouro, b. P. 17, filza 1 φ. 20, 1 Φεβρουαρίου 1562 και (;) 1571 αντίστοιχα), τόν νοτάριο Ἄγγελο (ΙΑΚ. Δ.Σ., b. 1, βιβλ. 3, Contatti e testamenti 1580-1586) και τον γνωστό ήδη Στυλιανό που έλαβε μέρος στη ναυμαχία της Ναυπάκτου (1571) και ήταν πρεσβευτής των κερκυραίων στη Βενετία το 1574 επί δουκός Αλοΐζιου Μοτσενίγου (ΙΑΚ, Ενετοκρατία, Πρεσβείες, b. 98, αρ. 13). Επίσης βλ. γι' αυτόν ΙΑΚ., Not. Stiliano Richi, b. P. 26, φ. 599v-600v.

Ο Ιωάννης ή Τζουάννης Χαλικιόπουλος, όπως πληροφορεί το έγγραφο ήταν αρωματάριος, δηλαδή, σύμφωνα με την ερμηνεία της λέξης αρωματοπώλης (Dizionario Etimologico, ό.π., τ. I, σ. 297, λήμμα aromatario). Επειδή τα στοιχεία για το συντεχνιακό επάγγελμα του αρωματοπώλη που συγκέντρωσα είναι ενδιαφέροντα θα περιληφθούν σε προσεχή ειδική μελέτη.

¹ *κριται ἄρμπιτροι τῆς κοινότητος*: Εδώ πρόκειται για υπόθεση αστικής διαιτησίας. Για το θεσμό αυτό στην Κέρκυρα βλ. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, ό.π., σ. 165-171 και παράρτημα εγγράφων.

² *μισερ Νικολάου του Κατζήνα*: Το επώνυμο απαντά, ως προσωνομικό του Αγίου Νικολάου των Λουτρών (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ, ό.π., σ. 206, ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος) που κτίστηκε τον 16ο αι. Ίσως να πρόκειται εδώ για τον ιδρυτή και κτήτορά του.

³ *Τζουάννη Λιόπουλου*: Πιστεύω πως πρόκειται για μέλος της οικογένειας Gliorulo που αναγράφεται στο κερκυραϊκό libro d' ogo από το 1496 (βλ. Α. ΒΡΟΚΙΝΗΣ, Έργα, Βιογραφικά Σχεδάρια, *Κερκυραϊκά Χρονικά* 12 (1972) 88).

⁵⁻⁶ *παρά κομπρομέσου... νομικοῦ Πέτρου Σπόνγγου*: Ως νομικός ο συμβολαιογράφος Πέτρος Σπόγγος αυτοαποκαλείται και σε άλλο έγγραφο (ΙΑΚ. Not. Petro Spongo, b. Σ 147, φ. 24, φ. 24r, 18 Μαρτίου 1529: *ἐνώπιον ἐμοῦ νομικοῦ Πέτρου τοῦ Σπόγγου*).

⁹ *συντροφία*: Εμπορική εταιρεία (βλ. Ν. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Ελλήνων συσσωματώσεις κατά την Τουρκοκρατίαν, Αθήναι 1958, σ. 18 όπου και λεπτομερής βιβλιογραφία).

³⁶ *κάταρτον καὶ ἀντέναν*: Πρόκειται για εξαρτήματα του πλοίου αντίστοιχα δηλαδή για τον ιστό και την κεραία. Πρβλ. Ρ. ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ, Η γλώσσα των караβιών, Ναυτικό Λεξικό, Αθήνα 1991, σ. 210, 222.

³⁹ *μισερ Ἀρσενίου Μπούμπλια*: Η οικογένεια αναφέρεται γραμμένη στο libro d' ogo του νησιού από το 1477 (ΒΡΟΚΙΝΗΣ, ό.π., σ. 88). Ίσως πρόκειται εδώ για τον ομώνυμο νοτάριο Κερκύρας του οποίου σώζεται στο ΙΑΚ ένας φάκελος με ένδειξη Μ. 324, Συμβόλαια και Διαθήκες από το έτος 1567-1571 (ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος). Η γραφή του φακέλου είναι καλή και τα φύλλα του περίπου 747. Ο νοτάριος ασκούσε το λειτουργημά του στην περιοχή του Αγίου Δημητρίου της Κέρκυρας.

⁴¹ *ὁ γρίπος... ταξίδι*: Πρόκειται, κατά συνεκδοχή, για αλιευτικό πλοiάριο. Ανήκε στα μικρά πλεούμενα caramusali-gripi [ΚΡΙΣΤΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Έλληνες ναυτικοί και πλοιοκτήτες από τα παλαιότερα οικονομικά βιβλία της Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας (1536-1576), *Θησαυρίσματα* 11 (1974) 302].

⁴¹ *Γερόλιμος ὁ Πολίτης*: Η οικογένεια μνημονεύεται γραμμένη στο libro d' ogo της Κέρκυρας από το 1444 (ΘΕΟΤΟΚΗΣ, ό.π., σ. 36) ή το 1477 (ΒΡΟΚΙΝΗΣ, ό.π., σ. 88). Το επώνυμο επιχωριάζει στο χωριό Σκριπερό (Ι. ΜΠΟΥΝΙΑΣ, *Κερκυραϊκά*, τ. Β', Αθήναι 1954, σ. 13).

⁴⁴ *μισερ Ντζόρτζης ὁ Πολίτης*: Ευγενής, προφανώς μέλος της ομώνυμης κερκυραϊκής οικογένειας.

ΕΓΓΡΑΦΟ 6

ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 147, φ. 162^v, Κέρκυρα 1529, 19 Μαΐου

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Τριβώλης αγοράζει από τον ιερέα της μονής του Μεγάλου Ταξιάρχη της Κέρκυρας, Σταμάτιο Παπαστεφανάτο μισή οργιά τόπο που ανήκει στο μοναστήρι και συνορεύει με δικό του κτήμα στο οποίο υπάρχει και σπίτι. Το κτήμα αυτό ο Ιάκωβος το είχε αγοράσει από την αδελφή του προαναφερθέντος ιερέα. Σύμφωνα με το πωλητήριο αυτό έγγραφο ο Ιάκωβος υποχρεούται να δίνει κάθε εσχάτη του μηνός Αυγούστου ένα ορισμένο ποσό στη μονή.

αφθ' ημέρα ιθ' του Μαΐου μηνός ινδικτιόνος β' έσωθεν μάνδρας του Μεγάλου Ταξιάρχου εις τά μεγάλα Λιθάρια /² ο ευλαβέστατος παπά κϋρ Σταμάτιος ο Παπαστεφανάτος παρών ώμολόγησεν ότι έσυμφώνησεν μετά /³ του παρόντος μισέρ 'Ιακώβου του Τριβώλη και επέδωσεν προς αυτόν και προς τους αυτού κληρονόμους /⁴ από την σήμερα και εις τον άπαντα αιώνα, τόπον του μοναστηριου όργιαν μισήν εις την /⁵ περιοχήν της ρηθείσης μονής, σύνεγγυς οφράκτου του όσπητίου του ρηθέντος μισέρ 'Ιακώβου, όπερ ήγώρασε /⁶ εκ την αδελφή του ρηθέντος ιερέως Πετρού, όπως ο ρηθείς μισέρ 'Ιακώβος οφείλει έχειν τον ειρημένον τόπον και πωλήσει εν αυτώ ει τι άν βουληθει /⁷ ποτέ δωρεϊσθαι, ανταλλάξει, οϊκοδομείσαι και τά έξής έποφειλομένου δέ του ρηθέντος μισέρ /⁸ 'Ιακώβου και των αυτού κληρονόμων τέλος εις πᾶσαν την έσχάτην του Αυγούστου μηνός προς την /⁹ ειρημένην μονήν διά σολδία τόσα του ρηθέντος τόπου άσπρα τέσσερα. Και εις νομήν τον έθεσε /¹⁰ διά κονδηλίου ως το σύνηθες των Κορυφών. Και ύπόσχεται του διευθεντίζειν αυτόν από /¹¹ πάντα άνθρωπον κατά την συνήθεια. Έτι δέ ο ρηθείς ιερεύς διά μέρος αυτού και διά μέρος /¹² της ρηθείσης μονής παρών ώμολόγησεν ότι μένει ευχαριστημένος εις το όσπίτιον όπερ ήγώρασεν /¹³ ο ρηθείς μισέρ 'Ιακώβος εκ την κυράτζα Πετρού συμβία του ποτέ μάστρο 'Ιωάννη Κριτόπουλου, /¹⁴ αδελφήν αυτού, όποιον εκπληροϊ σολδία δέκα προς την ειρημένην μονήν και ύπόσχεται /¹⁵ του μη έναντιωθειναι την αυτήν πώλησιν διά τινος τρόπου μήτε αυτός μήτε έτερος τις συγγενής αυτού, /¹⁶ μήτε διά μέρος της ειρημένης μονής, αλλά μάλλον βεβαιώνει αυτόν να έχει /¹⁷ το ίσχυρόν. Μάρτυρες κϋρ Βάρθος ο Γοργός και μάστρο Νικολός ο Μορφόπουλος.

ΣΧΟΛΙΑ

¹ *μάνδρας... Λιθάρια*: Η ονομασία της περιοχής Μεγάλα Λιθάρια οφείλεται, προφανώς στο βραχώδες έδαφος που χαρακτήριζε το Ιουδαϊκό όρος, κοινώς Εβραιοβούνι, όπου ήταν κτισμένη η μονή του Ταξιάρχου Μιχαήλ. Για τη μονή και ορισμένα άγνωστα στοιχεία βλ. ΖΑΡΙΑΔΗ, Αλέξιος Παρτούρος.

⁴ *όργιαν*: Βυζαντινό μέτρο γης που αντιστοιχούσε με 9 σπιθαμές ή 27 γρόνθους. Ήταν το μέτρο που ισοδυναμούσε με τη απόσταση των εκτεταμένων βραχιόνων, βλ. Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Συμβολή εις την έρευνα των λαϊκών μέτρων και σταθμών, *Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου* 7 (1952) 59, E. SCHILBACH, *Byzantinische Metrologische Quellen*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 54, 56.

ΕΓΓΡΑΦΟ 7

ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 147, φ. 246, Κέρκυρα 1536, 3 Οκτωβρίου

Περίληψη

Ο Θεοχάρης Κοντοπετρής και ο Ιάκωβος Τριβώλης ως διαιτητές καλούνται να λύσουν τη διαφορά μεταξύ του ιερέα Ιωάννη του Στεφάνου και του πεθερού του Ιωάννη Πόθου για την προίκα της Μαργιέτας, μέλλουσας συζύγου του παραπάνω Στεφάνου. Οι δύο διαιτητές πήγαν στο σπίτι του Ιωάννη Πόθου προκειμένου να κάνουν την καταμέτρηση των προικίων και στη συνέχεια κατέθεσαν, όπως πληροφορεί το έγγραφο, τα στοιχεία στο νοτάριο.

Ἐπειδὴ περ οἱ τιμιώτατοι ἄνδρες μισερ Θεοχάρης Κοντοπετρής και μισερ Ἰάκωβος ὁ Τριβώλης θεμένοι ὄντες /² παρὰ τοῦ παπὰ κὺρ Ἰωάννου τοῦ Στεφάνου ἐξ ἑνὸς μέρους και παρὰ κὺρ Ἰωάννη τοῦ Πόθου πενθεροῦ αὐτοῦ ἐξ ἑτέρου, /³ ἵνα ἴδωσι και τιμήσωσι τὰ πράγματα κινητὰ ἅτινα ὀ ρηθεις /⁴ κὺρ Ἰωάννης ὁ Πόθος διὰ ὀνόματος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Μαργιέτας ἔταξεν εἰς προίκα τοῦ εἰρημένου /⁵ κυρίου Ἰωάννου διὰ προίκα, ἅτινα πράγματα οἱ ρηθέντες τιμιώτατοι ἄρμπιτροι /⁶ τιμηταὶ ἐπῆλθον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ρηθέντος κὺρ Ἰωάννου και ἐτίμησαν αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐνόσω /⁷ ἢ γνῶσις αὐτῶν χωρεῖ, ἐν και ἕκαστον τούτων κατὰ τὴν τάξιν και τιμῶν ἐγγράφω /⁸ ἔδωσαν και ἐμοὶ τῶ ὑπογεγραμμένω νοταρίῳ ἐπέδωσαν, ἵνα ταῦτα εἰς τὰς ἐμοῦ /⁹ θέσω πράξεις ἀπὸ ρήματος εἰς ρῆμα και ἐκ

τούτου εἰς λόγον, ὡς κάνωμεν σήμερον, /¹⁰ ἐνώπιον μαρτύρων μισερ Ἄνδρέου τοῦ Ἀργίτη καί μάστρο Νικολάου τοῦ Πολιarioῦ διὰ μείζωνα αὐτῶν ἔνδειξην.

^{2/} πενθεροῦ αὐτοῦ supra lineam   ^{2/} post ἑτέρου scriptum erat θεμένοι quod cancellatum est.

ΣΧΟΛΙΑ

^{1.} *Θεοχάρης Κοντοπετρής*: Το πρόσωπο αναφέρεται το 1545 (3 Αυγούστου) ως κομεσάριος της κληρονομιάς του ποτέ *Νικολάου Ραρτούρου* (IAK Not., Michele Glava, b. Γ. 54, φ. 15v). Για τον Νικόλαο Ραρτούρο βλ. Ζαρίδη, Αλέξιος Ραρτούρος.

^{10.} *Νικολάου τοῦ Πολιarioῦ*: Με το επώνυμο αυτό συναντά αρκετά πρόσωπα στα έγγραφα της εποχής. Ανάμεσα σ' αυτά σημειώνω τον Γεώργιο ο οποίος σύμφωνα με τα έγγραφα που έχω υπόψη κατοικεί στο Ιουδαϊκό όρος (IAK, Not. Michele Glava, b. Γ. 55, φ. 245^{r-v}, 246^r, 1553, 29 Αυγούστου).

ΕΓΓΡΑΦΟ 8

IAK, Not. Petro Spongo, b. Σ 147, φ. 330, Κέρκυρα 1539, 25 Αυγούστου

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Τριβώλης αγοράζει από τον Γεώργιο Μαυροκέφαλο το μισό από το μερίδιο σε πλοίο που έχει ο τελευταίος εξ ημισείας με τον Κωνσταντή τον Κακοσόφο. Το ποσό της αγοράς είναι 20 δουκάτα τα οποία ο αγοραστής εξοφλεί την ημέρα της σύνταξης του εγγράφου αυτού. Στην αγορά περιλαμβάνονται και διάφορα αντικείμενα από τον εξοπλισμό του πλοίου τα οποία ανήκαν στο μερίδιο του παραπάνω πωλητή.

αφλθ' ἡμέρα κέ τοῦ Αὐγούστου κῦρ Γεώργιος ὁ Μαυροκέφαλος λεγόμενος Χαγαλεύρης παρὼν ὁμολόγησεν ὅτι ἐνεφανίσθη /² μετὰ τοῦ παρόντος μισερ Ἰακώβου τοῦ Τριβώλη καὶ ἐπώλησεν πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους καὶ διαδόχους /³ τὸ ἡμισυ μέρος ἐκ τοῦ μέρους αὐτοῦ ὅπερ ἔχει ἐκ τοῦ ξύλου ὅπερ ἔχει ἐφ' ἡμισίας μετὰ κῦρ Κωνσταντῆ τοῦ Κακοσόφου. /⁴ Τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ ἐξ ὄλων τὸ ρηθὲν ξύλον ἐστὶ τοῦ ρηθέντος Κακοσόφου Καβαδία. Ἐπώλησεν δὲ /⁵ τὸ ρηθὲν ἡμισυ μέρος ἐκ τοῦ μέρους αὐτοῦ, ἤγουν τὸ τέταρτον, διὰ τιμὴν δουκάτα

εἴκοσι ὁποῖα ὁμολόγησεν /⁶ ὅτι τὰ ἔλαβε καὶ κράζεται πληρωμένος. Ὅμοίως ἐπώλησεν πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν αὐτὴν τιμὴν /⁷ καὶ τὸ τέταρτον μέρος ἀπὸ πάντων τῶν ἐργαλίων καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ ρηθέντος ξύλου κατὰ τὴν /⁸ πολιτείαν ἦν ὁ εἰρημένος κύρ Γεώργιος ἔδωσεν τοῦ ρηθέντος μισέρ Ἰακώβου μετὰ ἰδιοχείρου αὐτοῦ γράμματος. /⁹ Εἰσὶ διὰ ταῦτα: ἀντενοκάταρτον καινούργιο φουρνίδι τιμόνι καθὼς εὐρίσκεται, /¹⁰ μαῖστρα κάρναβα τζήτζη... πιάνον εν δουκάτα 17, ἡ γούμενα καθὼς εὐρίσκεται καὶ ἄλλη μία γούμενα /¹¹ παλαιὰ, τωρνίτζα μία, σίδερα δύο τὸ ἐν τζάπα καὶ ἡ ἄλλη ἄγκηρα, νεροβάρελα δ, μπούσουλα /¹², μεντζαρόλα, κουπία τοῦ ξύλου δ, πηνάτα κρασί, βάρκα ὡς καθὼς εὐρίσκεται μὲ κουπία ἔξ, τὸ ξύλον /¹³ με τὸ πανίον μὲ ταῖς τόσες ὀργιές του καὶ εἴ τι ἄλλον εὐρίσκεται μετὰ ὄρκου αὐτοῦ καὶ οὕτως /¹⁴ ὁμολόγησαν. Μάρτυρες μισέρ Σάντος Στανίτζης καὶ κύρ Γεώργιος ὁ Μπούλιαρης.

ΣΧΟΛΙΑ

⁹ ἀντενοκάταρτον: Ναυτική λέξη = σφηνίσκος, πίκι (βλ. Γ. ΚΟΤΣΟΒΙΛΛΗΣ, Περὶ εξαρτισμοῦ των πλοίων, εν Σύρω 1919, ἐκδ. β', Αθήνα 1985, σ. 26 καὶ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ, ὁ.π., σ. 210).

¹⁰ μαῖστρα κάρναβα: Ἡ λέξη μαῖστρα ἐρμηνεύεται ὡς κύριο ιστίο (ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ, ὁ.π., σ. 226). Ἐδῶ ἴσως τα μεγάλα πανιά ἀπὸ κάρναβα.

¹⁰ γούμενα: κάλως, σχοινί (ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ, ὁ.π., σ. 213).

¹¹ τωρνίτζα: Ἵσως πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸ tornicolo = attrezzo navale (ναυτικό εξάρτημα). Βλ. Dizionario Etimologico Italiano, τ. V, ὁ.π. σ. 3831, λήμμα tojno.

¹¹ τζάπα = τσάπα, μαδέρι, ἐπιγκενίς, ζωστήρ, λυσόξυλο (πρβλ. ΚΟΤΣΟΒΙΛΛΗΣ, ὁ.π., σ. 143 καὶ ΠΑΠΑΓΓΕΛΟΥ, ὁ.π., σ. 244).

¹¹ μπούσουλα = πυξίδα.

¹² μεντζαρόλα = κλεψύδρα (BOERIO, ὁ.π., σ. 415).

¹² πηνάτα = στάμνα, δοχεῖο πῆλινο (BOERIO, ὁ.π., σ. 509).

ΕΓΓΡΑΦΟ 9

ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 147, φ. 447^{r-v}, Κέρκυρα 1541, 2 Ιουλίου

Περίληψη

Ο Ιάκωβος Τριβώλης καὶ ὁ Τζουάννης Καπέλος ὡς ἐνιαύσιοι δικαστές τῆς κερκυραϊκῆς κοινότητος καλοῦνται νὰ λύσουν τὴν διαφορά μεταξὺ

των αδελφών Λουτζίας Δελιγώτη και Ρεμούντας Πετριτή, του Γάσπερου Κουερίνη εκ μέρους της συζύγου του Δελιγώτας από τη μια μεριά και του Σιλβέστρου Σουβλάκη από την άλλη. Η διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι ο Σουβλάκης έπρεπε να δώσει στα αντίδικα μέρη 500 δουκάτα από την προίκα της εκλιπούσης συζύγου του Ελένης που ήταν αδελφή και θεία των τριών παραπάνω γυναικών. Ο Τριβώλης και ο Καπέλος καταγράφουν το ρουχισμό της εκλιπούσης, παρουσία των πληρεξουσίων των δύο αντίδικων μερών Σιλβέστρου Σουβλάκη, Γάσπερου Κουερίνη και του μοναχού Σπυρίδωνος Πετριτή οι οποίοι μετά την καταγραφή φυλάττουν το ρουχισμό σε δύο κασέλες με την προοπτική να τον δώσουν στους ενδιαφερόμενους. Επιπλέον ο Σουβλάκης υπόσχεται να δώσει στον Δανιήλ Δαρμάριο 200 δουκάτα, τα οποία του είχε υποσχεθεί η παραπάνω Ελένη όταν ζούσε.

Ἐν τῇ β' τοῦ ἀντίκρου ἔσωθεν τῆς δουάνας τῶν Κορυφῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς... μισέρ Ἰάκωβος Τριβώλης καὶ μισέρ Τζουάννης ὁ Καπέλος τιμιώτατοι κριταὶ /² χρονικοὶ τοῦ ἐνεστῶτος ἐνιαυτοῦ τῆς τιμιωτάτης κοινότητος Κορυφῶν παρόντες ὁμολόγησαν οὕτως ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ η' τοῦ περασμένου Ἰουνίου μηνὸς τοῦ ἐνεστῶτος χρόνου /³ ἤξιωσεν αὐτοὺς κυράτζα Λουτζία συμβία τοῦ ποτὲ μισέρ Γουλιέλμου τοῦ Δελιγώτη /⁴ καὶ κυράτζα Ρεμούντα συμβία τοῦ ποτὲ μισέρ Αὐγούστου τοῦ Πετριτῆ ἀδελφαι /⁵ διὰ μέρος αὐτῶν καὶ ὡς κληρονόμησαι τῶν ἀγαθῶν πραγμάτων τοῦ ποτὲ μισέρ Ντζόρτζη /⁶ Βάρδα, ἀδελφοῦ αὐτῶν, καὶ ὁ εὐγενέστατος Βενετιῶν μισέρ Γάσπερος ὁ Κουερίνης τετιμημένος /⁷ καπετάνος τῆς παρουσίας πόλεως Κορυφῶν, διὰ ὄνομα τῆς συμβίας αὐτοῦ κυράτζας /⁸ Δελιγώτας ὡς κληρονόμησας τῆς ποτὲ κυράτζας Λιώνας καπετάνησας, κληρονόμησαι /⁹ εἰς τοῦ πέμπτου μέρους τὸ τέταρτον τῆς προίκας τῆς ποτὲ κυράτζας Μπέλας, /¹⁰ συμβίας μὲν μισέρ Φραντζέσκου Καφύρη ἀδελφῆς δὲ τῶν εἰρημένων κυράτζας Λουτζίας /¹¹ καὶ κυράτζας Ρεμούντας καὶ θεία τῆς εἰρημένης κυράτζας Δελιγώτας ἀπὸ ἐνὸς μέρους καὶ παρὰ /¹² μισέρ Σιλβέστρου τοῦ Σουβλάκη ἀνδρὸς μὲν τῆς ποτὲ κυράτζας Ἐλένης, ἀδελφῆς δὲ /¹³ τῶν εἰρημένων κυράτζας Λουτζίας καὶ κυράτζας Ρεμούντας καὶ θεία τῆς εἰρημένης κυράτζας /¹⁴ Δελιγώτας, διὰ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ ἐξουσίας ἵνα τιμήσωσι τὴν κινητὴν ὕλην /¹⁵ τῶν δουκάτων πεντακοσίων ἦν ὁ εἰρημένος μισέρ Σιλβέστρος ἐχρεώσται δοῦναι τῶν προδη/¹⁶λωθέντων ὡς ἄνωθεν εἰς τελείαν ἀποπληρωμὴν καὶ ἐξόφλησιν πάσης τῆς /¹⁷ προικὸς καὶ χαρισμάτων τῆς εἰρημένης ποτὲ κυράτζας Ἐλένης. Καὶ τιμημένης /¹⁸ τῆς αὐτῆς ὕλης παρὰ τῶν εἰρημένων τιμιωτάτων καὶ τῶν χρονικῶν μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ /¹⁹ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, νὰ λάβωσιν αὐτὴν οἱ εἰρημένοι διάδοχοι διὰ ὄνομα ὡς ἄνω /²⁰ καθὼς ὑπὸ ἀνδρὸς γεγραμμένου παρ' ἐμοῦ

τοῦ ὑπογεγραμμένου νοταρίου φαίνεται. Διὰ τοῦτο, διὰ δυνάμεως τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, οἱ ἀναγεγραμμένοι τιμιώτατοι δύο κριταὶ καὶ τιμηταὶ /²¹ ἐδήλωσαν ἔμοι τοῦ ρηθέντος νοταρίου ὅτι, ἐπήλθον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ εἰρημένου μισερ Σιλβέστρου /²² ἐν τῷ ἐσωπόλῳ τῶν Κορυφῶν, εἰς τὴν ἐνορία μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Σωτηριώτισσας /²³ ἐν ἣ ὑπήρχον τὰ ρηθέντα πράγματα, παρόντος καὶ τοῦ εἰρημένου μισερ Σιλβέστρου /²⁴ καὶ τοῦ ρηθέντος μισερ Γάσπερου διὰ μέρους αὐτοῦ, ὡς κουμέσου τῆς εἰρημένης κυράτζας συμβίας /²⁵ αὐτοῦ καὶ ὡς κουμέσου τῆς ρηθείσης κυράτζας Λουτζίας, ἔτι δὲ καὶ τοῦ τιμιωτάτου μοναχοῦ /²⁶ 447^v κύρ Σπειρίδωνος τοῦ Πετριτῆ ὡς κουμέσου τῆς ἀναγεγραμμένης κυράτζας Ρεμούντας, τῆς /²⁷ μητρὸς αὐτοῦ καὶ ἐτίμησαν ἐκ τῆς εἰρημένης ὕλης δουκάτων πεντακοσίων, /²⁸ δουκάτα τριακόσια ὡς κάτωθεν: καὶ πρῶτον μὲν καβάδια ἑπτὰ μαῦρα καὶ παγουνάντζα /²⁹ ἀπὸ ροῦχα φήνα βενέτικα, φοδράδια ὄλα μὲ ντόσια, μὲ βάρα, /³⁰ μὲ σφονδήλια ἀλουπῶν καὶ μὲ ἀλούπια καὶ μὲ τζεντάδια καὶ ντουλαμάδια /³¹ παγουνάντζας καὶ μαῦρους πέντε, ἀπὸ ροῦχα φήνα βενέτικα φοδράδια ὄλα /³² ἀπὸ κοκκινάδι ἀλούπια καὶ ντόσια, ἕτερον δουλαμὰν ἓνα ἀπὸ μουχαγιάρι μαῦρον καὶ ἕτερον δουλαμὰν ἀπὸ ρᾶζον κατνή μαῦρον γίνονται ὄλα τὰ ἄνωθεν /³³ καβάδια καὶ δουλαμάδες τὸν ἀριθμὸν δεκατέσσερα. Ἔτι δὲ τίμησαν τινὰς /³⁴ σπαλιέρας καὶ ρᾶτζον καὶ ἀντιπόρτια ἀβολδοῦρα κάβους τὸν ἀριθμὸν εἴκοσι /³⁵ δύο καὶ σπαλιέρας κόκκινας δὲ ἰντάγια τέσσαρας. Ταῦτα πάντα τὰ ἄνωθεν γεγραμμένα /³⁶ ἐτιμήσασιν διὰ δουκάτα τριακόσια ἄτινα ἐτιμήσασιν ἐν δυσὶν ἡμέρας ἐν τῇ κα' /³⁷ τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου μηνὸς καὶ ἐν τῇ κζ' αὐτοῦ. Τιμηθέντων δὲ τῶν ρηθέντων πραγμάτων /³⁸ παρὰ τῶν εἰρημένων τιμητῶν, ἔλαβον αὐτὰ οἱ ρηθέντες κουμέσοι καὶ ἔθεσαν αὐτὰ /³⁹ εὐθὺς εἰς δύο κασέλας τοῦ εἰρημένου μισερ Σιλβέστρου, ὧν τὰς κλείς ἔλαβεν ὁ εἰρημένος /⁴⁰ μοναχὸς διὰ ὄνομα ὡς ἄνωθεν. Τὰς δὲ εἰρημένας κασέλας ἄφισαν ἔσωθεν τῆς εἰρημένης /⁴¹ οἰκίας ἕως ἂν οἱ προδηλωθέντες καπετάνοι καὶ μοναχὸς ἀσικώσωσι τινὰ /⁴² σεκέστρα γενομένα διὰ τῶν αὐτῶν πραγμάτων διὰ ἐξουσίαν τοῦ μεγαλιωτάτου /⁴³ ρεντζιμέντου πρὸς τὸν εἰρημένον μισερ Σιλβέστρον. Εἰς δὲ τὴν ἀναγεγραμμένην τιμὴν τὰ ἀναγεγραμμένα δύο μέρη ἔμειναν εὐχαριστημένα καθὼς οἱ προδηλωθέντες τιμιώτατοι /⁴⁴ κριταὶ, τιμηταὶ ἔμοι τοῦ ρηθέντος νοταρίου ἐδήλωσαν πεφυλαγμένη ἢ ὕλη τῶν δουκάτων διακοσίων, /⁴⁵ ἣν ὁ εἰρημένος μισερ Σιλβέστρος ὑπεσχέθη δοῦναι τοῦ εὐγενεστάτου μισερ Δανίλη Δαρμαρίου διὰ ὄνομα τῆς κυράτζας /⁴⁶ Ἐλένης συμβίας αὐτοῦ, ὡς ἐν τῷ ρηθέντι ἰνστρουμέντῳ, ἄτινα ἐχάρισεν πρὸς αὐτὴν ἢ εἰρημένη κυράτζα Λουτζία, /⁴⁷ μήτηρ αὐτῆς, διὰ ἀποπληρωμὴν καὶ ἐξόφλησιν τῆς εἰρημένης προικὸς καὶ χαρισμάτων. Διὰ δὲ /⁴⁸ μείζωνα ἔνδειξιν τῶν εἰρημένων, οἱ προδηλωθέντες δύο τιμιώτατοι κριταὶ καὶ τιμηταὶ, ταῦτα πάντα μοι ἐδήλωσαν ἵνα εἰς τὰς ἔμοι πράξεις, κατὰ τὴν

τάξιν, θέσω και οὕτως ταῦτα /⁴⁹ πιστῶς ἔν και ἕκαστον ἔγραψα ἐνώπιον μισέρ Νικολάου Αὐλωνίτου μισέρ Ἀληβίζη Καλοθέτου και κὺρ Νικολάου τοῦ Ζακυνθηνοῦ.

ΣΧΟΛΙΑ

¹ *Τζουάννης Καπέλος*: Η οικογένεια καθολική, γραμμένη στο libro d' oro της Κέρκυρας, το 1519, συγγένευε με την ομώνυμη οικογένεια πατρικίων της Βενετίας που ανέπτυξε σημαντική δράση (πρβλ. MICHAEL-DIMITRI STURDZA, *Grandes Familles de Grèce, d' Albanie e de Constantinople*, Paris 1983, σ. 243-244). Ότι η οικογένεια Καπέλο της Κέρκυρας προερχόταν από την ομώνυμη βενετική πιστοποιείται από έγγραφο του 1525 (30 Δεκεμβρίου), όπου κάποιος *εὐγενής μισέρ Στέφανος Καπέλος* αναφέρεται ως ανεψιός του ευγενούς Φραντζέσκου Δαλέντζε (βλ. παρακάτω) και κληρονόμος σπιτιού μέσα στο κάστρο της Κέρκυρας στο οποίο και κατοικεί (Not. Δ.Σ. b. 5, βιβλ. 4, Ιωάννης Κανακάρης, φ. 14ν). Σε έγγραφο του 1545 (31 Μαρτίου) διαβάζουμε ότι κάποιοι Τζουάννης και Ιερώνυμος Καπέλος ήταν γιοι του Πιέρ Αντώνιου Καπέλου (Not. Petro Vragianiti, b. B. 176, φ. 276r). Η μνεία αυτή υπάρχει και σε άλλο έγγραφο αυτή τη φορά του 1555 (16 Απριλίου). Βλ. Not. Mattio Parastati, b. Π. 188, φ. 87r. Δεν αποκλείεται εδώ να πρόκειται για τον ίδιο τον Τζουάννη του εγγράφου μας μια και δεν υπάρχει χρονική απόσταση να τους χωρίζει. Με το αξίωμα του συνδίκου της κερκυραϊκής κοινότητας ο Τζουάννης Καπέλος απαντά σε έγγραφο του 1559 (2 Αυγούστου), όταν μαζί με τους τρεις άλλους συνδίκους εκείνης της χρονιάς Αντώνιο Έπαρχο, Ιερώνυμο Φλώρο και Στέλιο Φιομάχο επιλύουν θέμα που αφορά τη μονή του Αγίου Λαζάρου στο νησί (ΙΑΚ., Not., Manoli Parastati, b. Π. 186, φ. 9ν-10r).

³ *κυράτζα Λουτζία συμβία του ποτέ μισέρ Γουλιέλμου Δελιγώτη*: Η Λουτζία, όπως πληροφορεί το έγγραφό μας, ήταν αδελφή της Ελένης της Ρεμούντας, της Μπέλας και της Λιώνας Βάρδα. Ο σύζυγός της Γουλιέλμος δεν αναφέρεται στις ως τώρα δημοσιευμένες πηγές. Πρόκειται λοιπόν για ένα καινούργιο πρόσωπο που πρέπει να συμπεριληφθεί στην οικογένεια για την οποία βλ. ΖΑΡΙΔΗ, Άγνωστα στοιχεία ό.π., σ. 59 όπου και η βιβλιογραφία.

⁴ *Κυράτζα Ρεμούντα συμβία του ποτέ Αύγουστου Πετριτή*: Η οικογένεια Πετριτή ή Πετρετίνο ή Petretin ήταν από τις παλαιότερες του νησιού, κάτοχος φέουδου και γραμμένη στο libro d' oro από το 1395 (STURDZA, ό.π., σ. 243-244). Ο Αύγουστος ή Αυγουστίνος του εγγράφου μας, ήταν *sopracomito* και καπετάνιος της κερκυραϊκής γαλέρας και γιος του Στέφανο Πετρετίνο, του γνωστού επίσης ιπότη και *sopracomito*.

Εξορίστηκε το 1525 από το νησί για ανθρωποκτονία (STURDZA, ό.π., σ. 244). Σημαντική επίσης προσωπικότητα αναδεικνύεται μέσα από τα έγγραφα ο αδελφός του Ιάκωβος. Σε έγγραφο του 1545 (10 Ιουλίου) εμφανίζεται ως πληρεξούσιος του Ιερού Τάγματος στη Βενετία (ΖΑΡΙΑΗ, Αλέξιος Ραρτούρος), ενώ σε άλλο του 1546 πρεσβευτής των Κερκυραίων στη Βενετία μαζί με τον Ανδριόλο Καρτάνο (ΙΑΚ. Ενετοκρατία, Πρεσβείες, b. 97, αρ. 5). Διαχειριστής γαιών στις Γαστράδες, που ανήκαν στο φέουδο της οικογένειάς του εμφανίζεται με το επίσης διαπρεπές μέλος της κοινότητας, αδελφό του Ανδρέα σε έγγραφο του 1539 (Not. Antonio Metaxan, b. M 180, φ. 16r και 374v). Στο ΙΑΚ εντοπίσαμε διάφορα έγγραφα που αναφέρονται σε πρόσωπα της οικογένειας Petretin τα οποία έζησαν το 16ο αι.. Θα ξεφεύγαμε όμως από τα πλαίσια του θέματός μας αν παραθέταμε τα στοιχεία για το καθένα χωριστά. Εκείνο που σημειώνω εδώ, σε γενικές γραμμές είναι ότι τα πρόσωπα αυτά ανήκαν στον πρωταρχικό κλάδο από τον οποίο ξεκίνησε ο τίτλος της βαρωνείας Petretin, κατείχαν σημαντικά αξιώματα, διέθεταν τιμαριωτικές γαίες σε γνωστά σημεία του νησιού και η συμμετοχή τους στη δημόσια ζωή ήταν έντονη. Αναφέρω ενδεικτικά: τον Στέφανο Πετριτή (Not., Fotio Palatiano, b. Π. 41, φ. 63r-v), τον Λινάρδο Πετριτή (Not. Demetrio Padovan, b. Π. 14, φ. 125r), και τον Βιττώριο Πετριτή σύζυγο Σηρίγας Μπιδέλη (Not. Zaccaria Metaxan, b. M. 191, φ. 418r, Not. Teodoro Vragianiti, b. B. 177, φ. 99r-102v, Not. Mattio Parastati, Π. 188, φ. 55r, 76r, 320r κ.ά.). Για τον ίδιο βλ. ορισμένα στοιχεία στου ΚΑΚΛΑΜΑΝΗ (Τριβώλης - Δεφαράνας - Βεντράμος, ό.π., σ. 154-155 και σημ. 56, 57).

⁶ *ὁ εὐγενέστατος Βενετιῶν μισερ Γάσπερος Κουερίνης... συμβίας αὐτοῦ Δελιγῶτας*: Η σύζυγός του Δελιγῶτα, δηλαδή κόρη Δελιγῶτη, ήταν η Λεονάρδα Δελιγῶτη κόρη του Λεονάρδου *καπετάνιου καὶ μπαρούνου Κορυφῶν* (ΙΑΚ. Not. Petro Vragianiti, b. B. 176, φ. 174v, 14 Ιανουαρίου 1549). Η Λεονάρδα εμφανίζεται σε έγγραφο από το 1549-1550 χήρα και διαχειρίστρια της περιουσίας, μέρους του φέουδου του πατέρα της, στο χωριό Στρινίλας, στο Καναλάκι και στον Ποταμό (βλ. ΙΑΚ., Petro Vragianiti, b. B 176, φ. 174v, 244r-v 13 Απριλίου 1550, φ. 245v, 22 Απριλίου 1550).

¹⁰ *Φραντσέσκου Καφύρη*: Για την οικογένεια δεν έχουμε ως τώρα συγκεντρωμένες ειδήσεις. Με την επωνομασία Καφύρη υπήρχαν, όπως πληροφορούν τα έγγραφα, δύο ναοί τον 16ο αιώνα στην Κέρκυρα αφιερωμένοι στον Άγιο Νικόλαο. Ο πρώτος βρισκόταν μέσα στο κάστρο της Κέρκυρας και αναφέρεται επίσης με την προσωνυμία του *Φόρου* (ΙΑΚ., Δ.Σ., b. 4, βιβλ. 7, Πέτρος Αγαπητός, φ. 20r, 2 Απριλίου 1514, φ. 81r, 1 Οκτωβρίου 1514). Ο δεύτερος βρισκόταν στην περιοχή της Σηληιάς (ΙΑΚ., Not. Mattio Parastati, β. Π. 188, φ. 174r, 1 Μαρτίου 1545). Δεν

γνωρίζουμε αν ο ναός ξανακτίστηκε στη Σπηλιά από τον ίδιο ιδιοκτήτη λόγω καταστροφής του προηγούμενου που βρισκόταν μέσα στο κάστρο. Με το επώνυμο Καφύρη αναφέρονται στα έγγραφα, κυρίως μετά το 1553, διάφορα πρόσωπα μάλιστα με αξιόλογη δράση στην κερκυραϊκή κοινότητα. Αναφέρω ενδεικτικά τον Νικολό Καφύρη που εμφανίζεται ως σύνδικος και κάτοχος άλλων αξιωμάτων σε πολλές νοταριακές πράξεις (βλ. ΙΑΚ., Not. Mattio Parastati, b. Π. 188, φ. 174r, 180r, 124r, 187v, 205r, 206r, κ.ά.).

¹² *Σιλβέστρου Σουβλάκη*: Η οικογένεια Σουβλάκη αναγράφηκε στο libro d' ogo το 1490 (ΒΡΟΚΙΝΗΣ, ό.π., σ. 88). Για μέλη της οικογένειας αυτής δεν γνωρίζαμε ως τώρα τίποτε. Στα αρχειακά έγγραφα του 16ου αι. συναντούμε μέλη της τα οποία, όπως προκύπτει από την έρευνά μας είχαν τίτλους και αξιώματα, πράγμα που τα κατατάσσει ανάμεσα στα έγκριτα μέλη της κερκυραϊκής κοινότητας. Αναφέρω ενδεικτικά τον Αρσένιο Σουβλάκη που ήταν κάτοχος του ομώνυμου φέουδου και ανεψιός του Σιλβέστρου του εγγράφου (ΙΑΚ, Not. Petro Vragianiti, b. Β. 176, φ. 244v, 15 Απριλίου 1540). Το 1579 δηλώνεται εκλιπών και διαχειρίστρια της περιουσίας του φέρεται η σύζυγός του Παυλίνα (ΙΑΚ., Δ.Σ. b. 3, βιβλ. 4, Δημήτριος Βάρδας, φ. 39r-v, 43r, 57v). Ο Σιλβέστρος, εκτός από σύζυγος της Ελένης Βάρδα που προκύπτει από το έγγραφο, ήταν κτήτορας της μονής των Αγίων Αποστόλων (ΙΑΚ., Not. Petro Vragianiti, b. Β. 176, φ. 192v, 9 Μαΐου 1549) και κάτοχος γαιών στο Καθονίκι, στο Κανάλι, στους Καλαφατιώνες, στο Ποταμό κ.ά. (ΙΑΚ., Not. Petro Vragianiti, b. Β. 176, φ. 192v, 258r, 270r, 274r κ.ά.).

²⁸ *καβάδια*: Πρόκειται για μακρύ και ευρύχωρο επενδύτη περσικής ή ασσυριακής προέλευσης που τα χρόνια αυτά θεωρούνταν ένδυμα προυχόντων (καβάδιον, καφτάνι). Στη βυζαντινή περίοδο έτσι ονομαζόταν το είδος φαρδιού επενδύτη που τον φορούσαν οι στρατιώτες. Βλ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ, Μέγα Λεξικόν, ό.π., τ. 4, σ. 3495, λήμμα καβάδιον.

²⁸ *παγουνάντζα*: = raonazzo, pagonazzo = colore tra azzuro e nero, BOERIO, ό.π., σ. 469.

²⁹ *ντόσια*: Νομίζω ότι η λέξη προέρχεται από τη γαλλική dos = πλάτη και την ιταλική dosso, dorso, dorsum. Εδώ, προκειμένου για ένδυμα, έχει τη σημασία του επενδεδυμένου ρούχου και μάλιστα τέτοιου που να καλύπτει την πλάτη (πρβλ. ZINGARELLI, ό.π., σ. 422, λήμμα dosso και PAUL ROBERT, Dictionnaire Alphabétique et Analogique de la langue Française, Paris 1977, λήμμα dos).

²⁹ *βάρα*: Ίσως από το bar = sorta di peso, Dizionario Etimologico Italiano, τ. I, ό.π., σ. 427, λήμμα bara.

³⁰ *σφονδήλια άλουπῶν*: Εδώ τράχηλοι, λαιμοί, αυχένες αλεπούδων. Βλ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ, ό.π., τ. 8, σ. 7043, λήμμα σφόνδυλος.

- ³⁰ *άλούπια*: Είναι τα αλεποτόμαρα βλ. ΚΡΙΑΡΑΣ, ό.π., τ. 1, σ. 206, 236.
- ³⁰ *τζεντάδια*: Πολύτιμο, ελαφρύτατο μεταξωτό ύφασμα (zendado). Βλ. BOERIO, ό.π., σ. 158, λήμμα cenda ή cendal.
- ³⁰ *ντουλαμάδια*: Ένδυμα μακρύ, κάνδυς, επανωφόρι.
- ³² *κοκκινάδι αλούπια*: Τομάρια αλεπούδων χρώματος κόκκινου.
- ³² *κατνή*: Ίσως από το ιταλ. catino = λατ. cattinus = γλαυκός δηλαδή το γκριζο χρώμα ή το γκριζωπό.
- ³² *μουχαγιάρι*: Η λέξη από την αραβική mukhayyar που σημαίνει ύφασμα ελαφρύ μάλλινο (αγγλ. mohair), από μαλλί κατσίκας angora. Βλ. ROBERT, ό.π., λήμμα mohair.
- ³² *ράζον*: Είδος υφάσματος πολύ λεπτού και λείου.
- ³⁴ *σπαλιέρας*: Εδώ εσάρπα από την ιταλ. spalla = ράχη, πλάτη. (ZINGARELLI, ό.π., σ. 1550, λήμμα spalla).
- ³⁴ *άντιπόρτια*: Πράγματα, κυρίως ρουχισμός, που παίρνει η νύφη πηγαίνοντας στο σπίτι του συζύγου.
- ³⁴ *άβολδούρα*: Ίσως από την ιταλ. anvoltura, anvolgere που σημαίνει περιτυλίσσω, άρα εδώ τυλιγμένος ρουχισμός (ZINGARELLI, ό.π., σ. 111, λήμμα anvolgere).
- ³⁴ *κάβους*: Μέτρο μήκους με σχοινί ίσως από την ιταλ. cano που σημαίνει καλώδιο, σχοινί (Dizionario Etimologico Italiano, τ. II, ό.π., σ. 830, λήμμα cano).
- ³⁵ *ιντάγια*. Από τη βενετ. λέξη tagia. Εδώ νομίζω ότι έχει τη σημασία του tagliato, δηλαδή κομμένο.
- ⁴² *σεκέστρα*: Ίσως εδώ μεγάλα καλάθια ή μπαούλα αφού secchia στη βενετική διάλεκτο είναι ο μεγάλος κάδος. Βλ. και ZINGARELLI, ό.π., σ. 1469, λήμμα sécchia.
- ⁴⁵ *Δανίλη Δαρμάριου*: Η οικογένεια αυτή δεν αναφέρεται στους γνωστούς καταλόγους των οικογενειών της Κέρκυρας. Ίσως εξέλιπε λόγω θηλυγονίας ή από άλλους λόγους κατά τη διάρκεια του 16ου αι., αφού το επώνυμο δεν απαντά στις πηγές μου από το 1545 και πέρα. Όπως πάντως συνάγεται από τα αρχαιακά έγγραφα που έχουμε υπόψη, η οικογένεια ήταν κάτοχος φέουδου στο νησί. Ο Δανιήλ, που αναφέρεται στο έγγραφο, ήταν γιος του Αρσενίου Δαρμάριου, ήδη εκλιπόντος το 1514 (14 Φεβρουαρίου) και της Ούρσας (ΙΑΚ., Δ.Σ., b. 4, βιβλ. 7, Πέτρος Αγαπητός, φ. 6v). Ο Αρσένιος ήταν γιος του Νικολάου Δαρμάριου και της Πετρουνέλας (ΙΑΚ., Δ.Σ., b. 4, βιβλ. 7, Πέτρος Αγαπητός, φ. 81r) και πρωτοεξάδελφος του Λουρέντζου Δαρμάριου του *μισέρ Δανιήλ*. Μαζί, τα δύο εξαδέλφια εμφανίζονται ως ιδιοκτήτες της μονής της Θεοτόκου στο Τρίκλινο (ΙΑΚ., Not. Manoli Toxioti, b. T. 11, φ. 177r, 21 Μαρτίου 1512). Για τον Λουρέντζο δεν έχουμε άλλα στοιχεία εκτός από την πληροφορία ότι η κόρη του

ονόματι Διάνα ήταν σύζυγος του ευγενή Βενετού Φραντζέσκου Δαλέντζε. Μια σειρά από νοταριακά έγγραφα με την ίδια χρονολογία, 1525, πιστοποιούν ότι ο Δαλέντζε διαχειριζόταν εξ ονόματος της συζύγου του μέρος του φέουδου που της είχε δοθεί ως προίκα. Εκτός από τον Δανιήλ, όπως προκύπτει από σχετικό έγγραφο, ο Αρσένιος είχε και δύο κόρες, τη Luzia, σύζυγο του Στέφανου Καπέλου, και τη Μαριέττα (Not., Leonardo Forcigo, b. Φ. 21, φ. 26r-30r). Ο Δανιήλ, που ήταν προνοιάριος, κάτοχος εμπαρουνίας, όπως και ο πατέρας του Αρσένιος, ήταν παντρεμένος με την Έλενα από την οποία απέκτησε το Στέφανο και άλλα παιδιά που δεν κατονομάζονται στα σχετικά έγγραφα (Not., Manoli Parastati, b. Π. 186, φ. 163r, 13 Ιανουαρίου 1546, Not., Petro Vragianiti, b. Β. 176, φ. 277v, 3 Απριλίου 1545). Από το 1545 ο Δανιήλ αναφέρεται ως εκλιπών στα έγγραφα, ενώ η τελευταία μνεία του προσώπου του εν ζωή μαρτυρείται από έγγραφο της 17ης Σεπτεμβρίου 1544, οπότε πακτώνει κάποιο χωράφι του (Not., Demetrio Padovan, b. Π. 14, φ. 46v). Στο εξής με τους χαρακτηρισμούς η *τιμιώτατη ἀρχόντισσα, ή ἡ εὐγενέστατη κυρὰ Ἑλενα προνοιάρισα, ή ἡ εὐγενέστατη κυράτσα Ἑλενα συμβία τοῦ ποτὲ εὐγενῆ Δανίλη Δαρμέρα*, ως διαχειρίστρια και ίσως η μόνη κληρονόμος του φέουδου εμφανίζεται η σύζυγος του Έλενα. Από έγγραφο του 1545 (17 Απριλίου), πολύ ενδιαφέρον όσον αφορά τους επικρατούντες στο νησί φεουδαλικούς νόμους, μαθαίνουμε ότι η Έλενα ως tutrice του γιου της Στεφάνου, προφανώς ανηλίκου, προβαίνει σε ενέργειες μέσω του βαΐλου Κερκύρας Φραγκίσκου Σανούδου (1544-1546) για τη μεταβίβαση του τίτλου του φέουδου, κληρονομικά δικαιώματι στο γιο της Στέφανο (Not., Demetrio Padovan, b. Π. 14, φ. 113r). Όπως προκύπτει από τα έγγραφα (1545-1553) που έχουμε υπόψη, η περιουσία την οποία διαχειρίζεται η Έλενα απαρτίζεται από κτήματα με ελιές και αμπέλια στους Σγουράδες, στο χωριό Καμάρα, στο Κανάλι, στους Αρναβάδες και Αυλιώτες της περιοχής Γήρους (ΙΑΚ., Not. Petro Vragianiti, b. Β. 176, φ. 170v, 233r-v, Δ.Σ., b. 4, βιβλ. 7, Πέτρος Αγαπητός, φ. 6v). Είχε σπίτια στην περιοχή του Αγίου Νικολάου των Ξένων και της Υπεραγίας Θεοτόκου της Σωτηριώτισσας και ένα άλλο άγνωστο που (Not. Petro Vragianiti, b. Β. 176, φ. 233r-v, Not. Demetrio Padovan, b. Π. 14, φ. 113r, Δ.Σ., b. 7, βιβλ. 3, Γεώργιος Αυλωνίτης, φ. 5v). Σε δύο έγγραφα, το ένα που είναι ενδιαφέρον και για τον πρόσθετο λόγο ότι καταγράφει λεπτομερώς τα ιερά σκεύη και τα βιβλία της μονής για την οποία γίνεται λόγος (Not., Manoli Parastati, b. Π. 186, φ. 163r), η Έλενα εμφανίζεται ως ιδιοκτήτρια δύο μονών του Αγίου Δημητρίου και του Αγίου Δονάτου στους Λιακάδες (;). Βλ. αντίστοιχα, Not. Petro Vragianiti, b. Β. 176, φ. 277v και Manoli Parastati, b. Π. 186, φ. 163r).

⁴⁹. *Ἀληβίζης Καλόθετος*: Δε γίνεται λόγος για το πρόσωπο αυτό από

αλλού και όσο για την οικογένειά του γνωρίζουμε μόνο αυτά που παραθέτει ο ΚΑΤΣΑΡΟΣ (ό.π., τ. 3, σ. 161) και την αναφορά του STURDZA (ό.π., σ. 235) ότι τον αιώνα αυτό η οικογένεια ήλθε σε επιμειξία με την επίσης γνωστή οικογένεια Βούλγαρη. Η οικογένεια αριθμούσε αρκετά και μάλιστα δραστήρια μέλη κατά τον 16ο αι.. Αυτό προκύπτει από τις διάσπαρτες ειδήσεις που παρέχουν τα νοταριακά κατάστιχα. Σημαντική η παρουσία του Ιάκωβου Καλόθετου, ο οποίος διετέλεσε πρεσβευτής της κερκυραϊκής κοινότητας στον τουρκικό στόλο το 1557 (βλ. ΖΑΡΙΑΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος) και ο οποίος συνδεόταν με τον Ιάκωβο Τριβώλη, όπως μαρτυρεί σχετικό έγγραφο (ΙΑΚ., Not. Antonio Metaxan, b. M. 183, φ. 23v).

ΕΓΓΡΑΦΟ 10

ΙΑΚ, Not. Petro Spongo, b. Σ. 148, φ. 250^r, Κέρκυρα 1545, 1 Δεκεμβρίου

Περίληψη

Ως αντίδικα μέρη στο έγγραφο αυτό παρουσιάζονται ο Ιάκωβος Τριβώλης ενιαύσιος δικαστής της κερκυραϊκής κοινότητας και ο Αντώνιος Μαρμαράς εκ μέρους της πεθεράς του Μαρίας Ρικισιώτισας. Το αντικείμενο της διαφοράς είναι το σπίτι που ένωσε η Μαρία στον τοίχο σπιτιού του Τριβώλη που βρισκόταν στην ενορία του Αγίου Δημητρίου. Η διαφορά συμφωνείται να λυθεί μέσα σε οκτώ μέρες όταν δύο τεχνίτες, οι Σταμάτης Βραχλιώτης και Νικολό Σακτάν, θα γνωματεύσουν για την επικινδυνότητα των εφαπτομένων οικοδομών. Αν αποδειχθεί ότι ο τοίχος της Μαρίας προκαλεί ζημιές στο σπίτι του Τριβώλη τότε η παραπάνω ιδιοκτήτρια πρέπει να καταβάλει στον Τριβώλη το μισό της αξίας του εφαπτόμενου τοίχου. Η συμφωνία συνάπτεται ενώπιον των διαιτητών Μπένου Λάντζα και Τζόρτζη Επάρχου καθώς και του μάρτυρα Ιάκωβου Μπιδέλη.

Τῇ αφεμ᾽ ἡμέρα πρώτη καὶ εὐλογημένου παρὰ Θεῶ τοῦ Δεκεμβρίου μηνὸς ἰνδικτιόνος τετάρτης. /² Ὁ μισερ Ἰάκωβος ὁ Τριβώλης, τιμιώτατος κριτῆς τοῦ ἐνεστῶτος χρόνου τῆς τιμωτάτης /³ κοινότητος Κορυφῶν διὰ κρίσεως αὐτοῦ ἐξ ἑνὸς μέρους καὶ κὺρ Ἀντώνιος ὁ Μαρμαράς /⁴ διὰ κρίσεως τῆς κυρὰ Μαρίας τῆς Ρικησιώτισας πενθερᾶς αὐτοῦ διὰ καταδοχῆς, ἦν /⁵ λέγει ὅτι ἔχει παρὰ ἐκείνης ὑποσχόμενος αὐτὸς δὲ κρατεῖν ὑπὲρ ἐκείνης ἀπὸ /⁶ τὰ δλα. Τὰ ρηθέντα δύο μέρη παρόντα ὁμολόγησαν οὕτως ὅτι, ἐπειδὴ ἡ εἰρημένη /⁷ κυρὰ Μαρία οἰκούμπισε τὴν οἰκία αὐτῆς ἐπάνω τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας τοῦ /⁸ εἰρημένου μισερ Ἰακώβου ἐν τῇ περιοχῇ

τῆς Κιντάνας εἰς τὴν ἐνορία μονῆς τοῦ ⁹ Ἁγίου Δημητρίου καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν εἶχεν διαφορὰν καὶ θέλον ¹⁰ οὕτως ἐκλείψαι ἀπὸ κρίσεων καὶ ἐξώδων διὰ τοῦτο θεληματοδῶς ἐνεφανίσθησαν ¹¹ ὡς ἄνωθεν, ἔτι καὶ βάνουν δύο τεχνήτας δηλαδὴ μάστρο Σταμάτη Βραχλιώτη ¹² καὶ μάστρο Νικολὸ τὸν Σακτὰν, ἵνα ἴδωσι καὶ τιμήσωσι μετὰ φόβου Θεοῦ τῆς ¹³ ψυχῆς αὐτῶν τὸ ἐξοδὸν τοῦ αὐτοῦ τοίχου εἰς ἡμέρας ὀκτώ. ¹⁴ Καὶ εἴ τι τιμήσωσι καὶ ἀποφασίσωσι οἱ ρηθέντες δύο τεχνῆται τὸ ἐξοδὸν ¹⁵ τοῦ ρηθέντος τοίχου, νὰ ὀφείλει ἡ εἰρημένη κυρὰ Μαρία εἴτε ὁ ρηθεὶς κύρ Ἄντωνιος, ¹⁶ διὰ ὄνομα ὡς ἄνωθεν, νὰ πληρώσει τὸ ἥμισυ τῆς αὐτῆς τιμῆς πρὸς τὸν ¹⁷ εἰρημένον μισερ Ἰάκωβο. Καὶ οὕτως ὁμολόγησαν ἐνώπιον μισερ Μπένου Λάντζα μισερ Ντζόρτζη Ἐπαρχου τιμίων κριτῶν καὶ μισερ Ἰακώβου τοῦ Μπιδέλη.

ΣΧΟΛΙΑ

³. Ἄντωνιος *Μαρμαρᾶς*: Για τὴν οἰκογένεια *Μαρμορά* ἢ *Μαρμαρά* τῆς Κέρκυρας βλ. STURDZA, ὁ.π., σ. 318.

⁴. *Μαρία Ρηκισιώτισσα*: Ἰσως ἐννοεῖται ἐδῶ τὸ ἐπώνυμο τῆς ομώνυμης κερκυραϊκῆς οἰκογένειας Ρίκη ἢ Ricchi. Για τὴν οἰκογένεια βλ. STURDZA, ὁ.π., σ. 395 καὶ γιὰ μέλη τῆς τῶν 16ο αἰ. στῆς ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος.

⁸⁻⁹. ἐνορία... τοῦ Ἁγίου Δημητρίου: Ὁ Ἅγιος Δημήτριος αὐτὸς πρέπει νὰ ταυτιστεῖ με τὸν ὑπάρχοντα καὶ σήμερα ομώνυμο ναὸ που ἔχει κτιστεῖ τὸν 15ο αἰ. (ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΣ, ὁ.π., σ. 205).

¹⁷. *Μπένος Λάντζας*: Βλ. ΖΑΡΙΔΗ, Αλέξιος Ραρτούρος.

¹⁷. *Ντζόρτζης Ἐπαρχος*: Δὲν γνωρίζομε ἀν πρόκειται γιὰ τὸ γιο τοῦ Ἀντωνίου Ἐπαρχου ἢ γιὰ τὸν ἀνιψιὸ τοῦ (βλ. σχετικὰ ΕΛΛΗ ΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ, Ἀντωνίος ὁ Ἐπαρχος, Ἐνας Κερκυραῖος οὐμανιστῆς τοῦ 18ο αἰώνα. Ἀθήνα 1978, σ. 79). Πάντως ἐπαληθεύεται καὶ ἀπὸ ἐδῶ ὅτι ὁ Τζώρτζης Ἐπαρχος πράγματι, τὸ 1545 εἶχε ψηφιστεῖ δικαστῆς τῆς κερκυραϊκῆς κοινότητος καὶ ὅπως ἀποδεικνύεται, μαζί με τὸν Ἰάκωβο Τριβόλη καὶ τὸ Μπένο Λάντζα.

RÉSUMÉ

LE VERSIFICATEUR DE CORFOU IACOVOS TRIVOLLIS (ÉLÉMENTS TIRÉS DES ARCHIVES HISTORIQUES DE CORFOU, 1515-1546)

Iacovos Trivolis, le versificateur de “L’ Histoire de Taille Pierre” et de “L’ Histoire du Roi d’ Écosse avec la Reine d’ Angleterre”, était originaire de l’ île de Corfou, où il a vécu la période la plus longue de sa vie.

L’ auteur présente ici des éléments biographiques de ce personnage et de son milieu familial par suite de recherches, faites surtout dans des documents inédits retrouvés dans la série archivée ‘Actes de notaires’ des Archives Historiques de Corfou.

Des dix-huit actes notariaux cités dans la présente étude (dont dix sont publiés et analysés) il ressort que I. Trivolis était de 1515 à 1546 propriétaire et commandant de bord de bateaux, exerçant une activité intense dans le commerce de Corfou. D’ autres activités concernant la gestion de ses biens, ou sa participation à des charges publiques, comme celle du juge annuel ou de l’ arbitre dans des affaires de droit privé, présentent une personnalité active et créatrice qui rayonne largement sur le milieu social de son pays.

Les éléments nouveaux concernant des personnages de son milieu familial, leurs activités et leur rôle dans la société de Corfou pendant le 16ème siècle apportent des renseignements complémentaires à l’ histoire de l’ île.

CATHERINE ZARIDI